

DE (ON)AFHANKELIJKE BURGER

Strijd van de lokale overheid in het sturen op zelfredzaamheid

DE (ON)AFHANKELIJKE BURGER

Een kwalitatief onderzoek naar de effectiviteit van
'Oss Innoveert' op de collectieve zelfredzaamheid
van de Osse burgers

Naam Marijn Rinus Maarten Dollevoet

Studentnummer 4821505

Masterscriptie Bestuurskunde, Publiek Management

Faculteit der Managementwetenschappen
Radboud Universiteit Nijmegen

Begeleider/ 1e lezer P. Kruyen

2e lezer NNB

Stage-organisatie Gemeente Oss

Afdeling: Stadsbeleid Mens en Maatschappij

Oktober 2018

Voorwoord

Voor u ligt het resultaat van een zeven maanden durend traject waarin ik mijn masterscriptie heb geschreven. Dit onderzoek is het laatste onderdeel van de Masteropleiding Bestuurskunde aan de Radboud Universiteit te Nijmegen. Mijn verrichtingen met dit onderzoek sluiten aan bij de specialisatie Publiek Management die ik in december 2017 heb gekozen. Ik waardeer de kans die ik van de gemeente Oss heb gekregen om een onderzoek bij deze publieke organisatie uit te voeren in alle vrijheid. Een gemeente waarbij het onderzoeksthema ‘Oss Innoveert’ een interessant project was voor mijn thesis. Op voorhand had ik nog weinig kennis met dit beleidsinstrument. Maar na het bestuderen hiervan, bleek dit een mooie casus om een onderzoek voor te starten. Het is van belang dat het onderzoek van waarde is voor de stage-organisatie, de gemeente Oss. Ik ben van mening dat mijn resultaten op zowel wetenschappelijk als maatschappelijk vlak een waardevolle bijdrage hebben geleverd. De gemeente Oss gebruikt de aanbevelingen bij de evaluatie van ‘Oss Innoveert’ als beleidsinstrument.

Tijdens deze zeven maanden heb ik contact gehad met tal van mensen binnen en buiten de gemeente Oss die mij deze periode hebben gesteund en geholpen. Ten eerste wil ik mijn scriptiebegeleider Peter Kruyen bedanken voor de constructieve feedback die hij meerdere malen dit traject gaf. Zijn feedback betrof stof tot nadenken via kritische vragen, met het uiteindelijke doel om de structuur of inhoud te verbeteren. Daarnaast wil ik mijn collega’s van de afdeling Mens & Maatschappij binnen gemeente Oss bedanken. Zij hebben mij goed geholpen tijdens dit proces. Als laatste wil ik mijn familie en vrienden bedanken voor hun interesse, begrip en ondersteuning.

Tijdens deze periode heb ik mezelf ontwikkeld en ben klaar voor een baan in deze maatschappij. Met trots presenteer ik het eindresultaat en wens u veel leesplezier,

Marijn Dollevoet

Oss, oktober 2018

Samenvatting

Door de transities en transformatie in het sociaal domein en ontbrekende kennis over de effectiviteit van nieuwe aanpakken en sturingsinstrumenten om de zelfredzaamheid te verhogen staat de volgende vraagstelling centraal in dit onderzoek: “In hoeverre is ‘Oss Innoveert’ een effectief middel om de zelfredzaamheid van de Osse burger te verhogen?”.

‘Oss Innoveert’ is een beleidsinstrument dat sinds 2016 wordt gehanteerd in de gemeente Oss om de collectieve zelfredzaamheid van de Osse burgers te verbeteren. Dit is een van de varianten die gemeenten in Nederland hanteren om dit doel te verwezenlijken. Door te kijken naar de theoretische onderbouwing op sturing van burgerinitiatieven van Denters et al. (2013) is er getracht om de meest effectieve manier van sturing op collectieve zelfredzaamheid te achterhalen. Drie varianten zijn gehanteerd om burgerinitiatieven te ondersteunen; stimulerend, faciliterend en coproducerend.

Dit onderzoek is gehouden via inductieve wijze omdat zelfredzaamheid ambigue betekenissen kent en er nog weinig theoretische modellen hierover bestaan. Door middel van open interviews met alle initiatiefnemers van een burgerinitiatief is er antwoord op de onderzoeksvraag verkregen. Daarnaast is er een vergelijking gemaakt met een zevental betrokken beleidsmedewerkers via een focusgroep. Deze methoden zijn geschikt voor het achterhalen van de onderzoeksvraag omdat er een compleet beeld ontstaat tussen de sturingspartij; de beleidsmedewerkers, en de partij die gestuurd moet worden; mensen met een burgerinitiatief.

Geconcludeerd wordt dat er geen eenduidige sturingsvariant favoriet is bij de initiatiefnemers. Naast de drie varianten is er uit de empirie een vierde variant ontstaan. Deze variant heeft zowel raakvlakken met de stimulerende als de faciliterende benadering en wordt betiteld als de ‘juichende’ variant. Het hangt per initiatiefnemer af of zij de stimulerende, faciliterende, coproducerende of juichende sturing vanuit de overheid prefereren.

Ook zijn er een aantal factoren bekend geworden waar een lokale overheid rekening mee dient te houden bij het bevorderen van collectieve zelfredzaamheid. Deze factoren zijn; vertrouwen van overheid in burgers, meer naamsbekendheid/marketing voor de mogelijkheden die de gemeente biedt op het gebied van collectieve zelfredzaamheid, nauwere samenwerking met professionele organisaties en mede-initiatiefnemers en als laatst laagdrempeligheid.

Oss Innoveert' draagt bij aan de collectieve zelfredzaamheid door een financiële injectie die zij initiatiefnemers bieden. Er ontstaan initiatieven die waardevol zijn voor de samenleving. Met name de laagdrempeligheid van dit beleidsinstrument wordt gewaardeerd. Hiermee worden de korte procedures, directe contacten en snelle beslissingen bedoeld. De gemeente Oss biedt met 'Oss Innoveert' een beleidsinstrument dat zorgt voor een zelfredzamere samenleving. Echter, doordat meerdere initiatiefnemers moeite hebben met de duurzaamheid van het initiatief moet de gemeente Oss zich afvragen of 'Oss Innoveert' het juiste beleidsinstrument is wat zorgt voor een zelfredzamere samenleving op langere termijn. Dan pas wordt er een samenleving gecreëerd met burgers die onafhankelijk van de overheid zijn en blijven!

Inhoudsopgave

1. INLEIDING	- 8 -
1.1 AANLEIDING	- 8 -
1.2 CONTEXT VAN HET ONDERZOEK	- 9 -
1.3 DOEL- EN VRAAGSTELLING	- 10 -
1.4 WETENSCHAPPELIJKE EN MAATSCHAPPELIJKE RELEVANTIE	- 10 -
1.4.1. <i>Wetenschappelijke relevantie</i>	- 10 -
1.4.2 <i>Maatschappelijke relevantie</i>	- 11 -
1.5 METHODOLOGISCHE VOORUITBLIK	- 12 -
1.6 LEESWIJZER	- 13 -
2. THEORETISCH KADER	- 14 -
2.1 INLEIDING.....	- 14 -
2.2 ZELFREDZAAMHEID.....	- 14 -
2.2.1 <i>Wanneer zelfredzaam?</i>	- 14 -
2.2.2 <i>Collectieve zelfredzaamheid</i>	- 15 -
2.3 STURING OP ZELFREDZAAMHEID DOOR GEMEENTEN	- 17 -
2.4 ONDERSTEUNING BIJ BURGERINITIATIEVEN	- 18 -
2.4.1 <i>Typen ondersteuning Gemeente- Burgerinitiatieven</i>	- 19 -
2.4.1.1 <i>Stimulerend</i>	- 19 -
2.4.1.2 <i>Faciliterend</i>	- 21 -
2.4.1.3 <i>Coproductie</i>	- 22 -
2.4.2 <i>Algemene factoren</i>	- 23 -
2.5 CONCEPTUEEL MODEL.....	- 24 -
3 METHODOLOGISCH KADER	- 26 -
3.1 AARD VAN HET ONDERZOEK	- 26 -
3.2 CASEBESCHRIJVING.....	- 27 -
3.3 METHODE VAN DATAVERZAMELING.....	- 28 -
3.3.1 <i>Onderzoeksmethoden</i>	- 28 -
3.3.2 <i>Respondenten</i>	- 29 -
3.4 OPERATIONALISATIE	- 30 -
3.5 METHODE VAN ANALYSE	- 31 -
3.6 BETROUWBAARHEID EN VALIDITEIT	- 32 -
4 RESULTATEN	- 33 -
4.1 INLEIDING.....	- 33 -
4.2 COLLECTIEVE ZELFREDZAAMHEID.....	- 34 -

4.3	DOEL 'OSS INNOVEERT'	- 35 -
4.4	OVERHEIDSONDERSTEUNING COLLECTIEVE ZELFREDZAAMHEID	- 36 -
4.5	REFLECTIE BELEIDSMEDEWERKERS	- 42 -
4.6	FACTOREN BELANGRIJK BIJ VERHOGEN COLLECTIEVE ZELFREDZAAMHEID	- 43 -
4.7	PRAKTISCHE BEVINDINGEN	- 47 -
5	CONCLUSIE	- 51 -
6	DISCUSSIE	- 55 -
6.1	BETEKENIS VOOR THEORIE EN PRAKTIJK	- 55 -
6.2	THEORETISCHE REFLECTIE	- 57 -
6.3	METHODOLOGISCHE REFLECTIE	- 58 -
6.4	SUGGESTIES VOOR VERVOLGONDERZOEK	- 60 -
7	LITERATUURLIJST	- 62 -
8	BIJLAGEN	- 71 -
	BIJLAGE A: INTERVIEWPROTOCOL	- 72 -
	BIJLAGE B: EMAIL VOOR INTERVIEW VERZOEK	- 74 -

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

De overheid is al jaren op zoek naar een effectief sturingsinstrument om zelfredzaamheid van burgers te vergroten. Het ministerie van Volksgezondheid Welzijn en Sport (VWS) heeft de stimulering van zelfstandigheid en gezondheid van burgers en hun participatie als missie verheven (Boot & Knapen, 2005). Ook met de recente decentralisaties in het sociale domein via de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo), de Jeugdwet en de Participatiewet, staat zelfredzaamheid nadrukkelijk als doel centraal (Helderman, 2016). Bij invoering van de Wmo 2005 definieerde het kabinet zelfredzaamheid als “het lichamelijke, verstandelijke, geestelijke en financiële vermogen om zelf voorzieningen te treffen die deelname aan het normale maatschappelijke verkeer mogelijk maken” (TK 2005-2006, 30 131, nr. 65). Burgers moeten in staat gesteld worden het leven zelf te kunnen leven met zo min mogelijk steun van de overheid (de Boer & Van der Lans, 2011). De opkomst van het beleid van zelfredzaamheid hangt samen met veranderingen in de maatschappij, zoals globalisering en digitalisering, en daarmee verschuivende verhoudingen tussen de overheid, markt en samenleving. Dit is vooral te zien door de terugtrekkende overheid (Binnema, 2014). In dit licht verwacht de overheid dat burgers vrijwillig publieke taken op zich nemen. Voorbeelden van deze taken zijn zorg en hulp bieden aan de kwetsbare en minderbedeelden in de samenleving en burgerinitiatieven voor de omgeving (Verhoeven & Tonkens, 2013). De verwachting is dat als burgers publieke taken overnemen van de overheid, de zelfredzaamheid wordt vergroot.

Tegenstanders van de huidige aanpak veronderstellen dat de burger te veel mee wordt genomen in het overheidsbeleid, het burgerschap wordt afgestoten en de motivatie om vrijwillige taken op te pakken verminderd (Ostrom, 2000). Daarnaast zijn er kanttekeningen te plaatsen bij het dominante ideaal en discours van zelfredzaamheid en de effectiviteit daarvan als beleid (WRR, 2017; de Moor, 2012; Bredewold, Duyvendak, Kampen, Tonkens, Verplanke, 2018). Zo wijzen Bredewold et al. (2018) er op dat zelfredzaamheid allesbehalve een eenduidig begrip is. Op basis van hun onderzoek zien zij minstens negen verschillende en soms tegengestelde betekenissen van zelfredzaamheid. Kortom, de overheid wil graag de zelfredzaamheid van burgers stimuleren, maar worstelt met welke manier het meest effect oplevert.

Tevens zijn er ook kansen met de zelfredzaamheid aan te pakken. Door in te zetten op zelfredzaamheid kunnen kwetsbare inwoners bijvoorbeeld hun eigen sociale netwerk opbouwen en eenzame ouderen een zinvolle dagbesteding ervaren. Mede daarom zette de gemeente Oss in 2016 een koers in om de zelfredzaamheid onder burgers en organisaties uit de gemeente te vergroten door de invoering van ‘Oss Innoveert’ (Van den Elzen, 2016). De gemeente wil de burger en professionals bij welzijnsorganisaties de kans geven om innovatieve ideeën te ontwikkelen die een positieve invloed hebben op actuele maatschappelijke thema’s zoals elkaar kunnen ontmoeten en ondersteunen, betekenisvolle dagbesteding en zo lang en gezond mogelijk in de eigen omgeving kunnen blijven wonen. Deze thema’s zijn onderdelen van zelfredzaamheid (Fasseart, T., Lauriks, S., Weerd, S. van de, Wit, M. de, Buster, M., 2013). Via deze weg probeert de gemeente het aanbod van haar diensten beter aan te laten sluiten bij de wensen en behoeften van wat er speelt in de kernen, buurten en wijken. Het doel van dit beleid is om de innovatiekracht van inwoners en welzijnsorganisaties uit de gemeente Oss te benutten. Dit kan vervolgens ingezet worden in de pijler ‘zorg en welzijn’ om de zelfredzaamheid te vergroten. Het instrument ‘Oss Innoveert’ roept burgers, professionals en maatschappelijke ondernemers op hun innovatieve ideeën uit te werken en in de praktijk te brengen (Van den Elzen, 2016). Mits het aan een aantal voorwaarden voldoet, heeft men de mogelijkheid om een bepaald bedrag te krijgen van de gemeente om de start van een dergelijk initiatief te financieren. De voorwaarden zijn; het verbetert het leven van (kwetsbare) Ossenaars, er moet behoefte zijn, het moet innovatief ofwel vernieuwend in de gemeente Oss zijn, het is geen eenmalige activiteit (duurzaam) en het initiatief moet draagvlak hebben (Kremers, 2017). De ingediende initiatieven zijn erg gevarieerd wat zorgt voor een hoge diversiteit aan interventies en doelgroepen. Voorbeelden van gefinancierde initiatieven zijn een kookclub die diners verzorgen voor eenzame ouderen in Macharen en een rouwcafé voor mensen die het verdriet van het verlies van dierbaren kunnen verwerken middels een ontwikkelde methodiek. ‘Oss Innoveert’ bestaat sinds 2016 en heeft ongeveer 30 initiatieven gefinancierd.

1.2 Context van het onderzoek

Door de transitie in het sociaal domein ziet de gemeente Oss nieuwe mogelijkheden. Hiervoor is andere en intensievere samenwerking nodig met welzijnsorganisaties, burgers, sociale partners en andere maatschappelijke organisaties. Transitie en transformatie zijn sinds 2016 de nieuwe speerpunten geworden waarmee Oss de decentralisatie-opdracht vanuit het rijk

inhoud geeft (Van den Elzen, 2016). Kennis echter over in hoeverre nieuwe sturingsinstrumenten en nieuwe aanpakken in dit licht effectief zijn, ontbreekt. Dat geldt ook voor de aanpak ‘Oss Innoveert’.

‘Oss Innoveert’ is één van de instrumenten van het ingezette beleid door de overheid. Deze invulling voor het stimuleren van innovatie wordt als een succes ervaren bij de gemeente Oss. De gemeente Oss is begonnen om het project uit te breiden naar andere thema’s zoals ‘kinderen in armoede’ en ‘Leren en ontwikkelen’.

1.3 Doel- en vraagstelling

Tegen deze achtergrond van de transities en transformatie in het sociaal domein, ambigue betekenissen van het centrale begrip en doel ‘zelfredzaamheid’ hierin en ontbrekende kennis over effectiviteit van nieuwe aanpakken en sturingsinstrumenten, zijn het doel en de centrale vraag van dit onderzoek als volgt beschreven.

Doelstelling:

Inzicht verkrijgen in hoeverre ‘Oss Innoveert’ een effectief middel is om de zelfredzaamheid van de Osse burger te verhogen.

Vraagstelling:

In hoeverre is ‘Oss Innoveert’ een effectief middel om de zelfredzaamheid van de Osse burger te verhogen?

1.4 Wetenschappelijke en maatschappelijke relevantie

Naast de centrale vraag en doel van dit onderzoek is het van belang stil te staan bij de wetenschappelijke en maatschappelijke relevantie hiervan. Navolgende paragrafen gaan daar kort op in.

1.4.1. WETENSCHAPPELIJKE RELEVANTIE

Sinds 2005 is ‘zelfredzaamheid’ een centraal thema en begrip in de beleidstheorie geworden van opeenvolgende sociale wetten en landelijk beleid. Ook de termen ‘Doe-democratie’ en

‘participatiesamenleving’ zijn tot dezelfde paraplu van zelfredzaamheid te rekenen. (Rijksoverheid, 2013). Een kerngedachte hierin is dat de overheid terugtreedt en publieke taken overlaat aan de samenleving zelf. De Rijksoverheid wil zelfredzaamheid bevorderen door te zorgen dat overheidstaken naar de gemeenschap worden overgeheveld (Binnema, 2014). Dit betekent dat het stimuleren van zelfredzaamheid top-down gestuurd wordt. De overheid bepaalt op welke terreinen burgers en organisaties ruimte krijgen om zelf aan de slag te gaan. In alle gevallen zitten er randvoorwaarden aan, opgesteld door de overheid, zodat de overheid wel richting kan geven aan de initiatieven (Verhoeven, I. & Ham, M., 2010). Burgers en organisaties worden zo gebruikt als uitvoeringsorgaan van de overheid (van der Steen, van Twist, Chin-A-Fat, Kwakkelstein, 2013).

“In een tijd waarin klassieke instituties als de overheid en de markt veel vertrouwen hebben ingeboet, vestigt de overheid de hoop op de zelfredzaamheid van de burger” (Karré, 2017). Als gevolg van de transities hebben zowel de overheid als de wetenschap reeds onvoldoende of geen kennis over effectieve aanpakken en beleid (Stokkom & Toenders, 2010). De wetenschap heeft na de ontwikkeling van de transitie nog geen succesvol en eenduidig advies over de rol van de gemeente in het bevorderen van zelfredzaamheid gegeven (Van de Wijdeven, 2012; Van der Graaf, Nieborg, Oudenampsen & Wentink, 2006). Daarmee is de wetenschap, en de bestuurskunde in het bijzonder, nog zoekende naar nieuwe en effectieve ordenings- en sturingsmodellen in het sociale domein. Dit onderzoek combineert literatuur vanuit de bestuurskunde en andere relevante disciplines om te komen tot een gedegen en compleet advies over de rol en sturing van de lokale overheid. Na de bestaande literatuur vergeleken te hebben met de empirie kunnen er bruikbare uitspraken worden gedaan over de manier van sturing op zelfredzaamheid. Deze studie maakt inzichtelijk welke vorm van sturing het meest effectief is en daarnaast met welke factoren een lokale overheid rekening moet houden wil het de burger kunnen sturen om de zelfredzaamheid te verhogen. Door de belangrijkste factoren uit de literatuur mee te nemen in het onderzoek zal deze studie bijdragen aan een compleet advies over de sturing op zelfredzaamheid.

1.4.2 MAATSCHAPPELIJKE RELEVANTIE

De maatschappelijke relevantie van dit onderzoek ligt in de kennis die ermee verkregen wordt of ‘Oss Innoveert’ werkt en of de onderliggende principes daarvan te benutten zijn voor andere sturingsinstrumenten op het snijvlak van overheid en samenleving. Gemeenten zijn, zoals gezegd, zoekende naar effectieve aanpakken in de verschuivende verhoudingen en de nieuwe

rol die zij hierin kunnen of moeten nemen. Deze rol houdt in dat de overheid minder taken op zich neemt en meer aan de samenleving wil overlaten (Helderman, 2016). Een reden hiervoor is om de zelfredzaamheid van de burger te ontwikkelen zodat de burger daadwerkelijk minder beroep hoeft te doen op de overheid. Door de transitie WMO, Jeugdzorg en Participatiewet stimuleert de rijksoverheid de gemeenten om creatief te zijn met budgetten en oplossingen voor maatschappelijke problemen. Door dit evaluatieonderzoek over ‘Oss Innoveert’ kan er inzicht verkregen worden of het beoogde doel ‘de verhoging van de zelfredzaamheid van de Osse burger’ door dit beleidsinstrument behaald wordt. Het is aannemelijk dat de burger een ander beeld heeft van dit instrument dan dat de gemeente ermee wil bereiken, gezien de top-down benadering vanuit de overheid (Oude Vrielink & Verhoeven, 2011). Om de maatschappelijke tendens van verhoging en versterking van de zelfredzaamheid aan de hand van de WMO te volgen, is het noodzakelijk dat de gemeente Oss een effectief beleidsinstrument inzet om dit doel te bereiken. Dit onderzoek presenteert de effectiviteit van het beleidsinstrument ‘Oss Innoveert’. Hiermee kan de gemeente Oss een verantwoording afleggen aan de gemeenteraad en haar burgers. Daarnaast wordt duidelijk wat belangrijke issues en factoren zijn waar gemeenten op moeten letten bij het bevorderen en sturen van zelfredzaamheid.

1.5 Methodologische vooruitblik

Dit onderzoek is gericht op de effectiviteit van het beleidsinstrument dat in Oss wordt gehanteerd om de zelfredzaamheid te bevorderen onder de burgers. Dit onderzoek zal een evaluatief en verklarend karakter hebben om de relevantie van de onderzoeksresultaten zo hoog mogelijk te maken. Door een casuonderzoek wordt er getracht om te verklaren welke factoren invloed hebben op het verhogen van de zelfredzaamheid. Het empirische gedeelte zal op een kwalitatieve wijze ingevuld worden omdat dit in deze casus de meest relevante informatie oplevert. Door middel van open interviews wordt dit vormgegeven. De interviews worden gehouden met initiatiefnemers en beleidsmedewerkers. Alle initiatiefnemers van een burgerinitiatief worden uitgenodigd om deel te nemen. Met de betrokken beleidsmedewerkers wordt een focusgroep gehouden om hun ideeën en meningen omtrent ‘Oss Innoveert’ en zelfredzaamheid te achterhalen. Na deze interviews volgt er een vergelijking met de initiatiefnemers. Dit is waardevol om te kunnen achterhalen of deze twee groepen dezelfde mening delen. De interviews en focusgroep wordt uitgewerkt in het softwareprogramma ATLAS.ti. De structuur zoals die in het theoretisch kader is gepresenteerd zal terug te vinden zijn in het resultaten- en conclusie hoofdstuk.

1.6 Leeswijzer

Het vervolg van dit onderzoek kent de volgende opbouw. In hoofdstuk 2 worden de relevante theorieën beschreven. Dit zijn stukken uit de wetenschappelijke literatuur die uitspraken doen over de hoofdvraag. De theoretische basis wordt gelegd met concepten en theorieën als aanvulling op het empirische gedeelte van het onderzoek. In hoofdstuk 3 wordt de methode uitgebreid uiteengezet. De keuzes voor de invulling van het onderzoek worden in dit hoofdstuk verklaard. Er wordt ingegaan op de aard van het onderzoek, de onderzoeksmethode en er wordt extra aandacht gegeven aan de borging van de betrouwbaarheid en validiteit. Hoofdstuk 4 bestaat uit het presenteren van de empirische data. In eerste instantie wordt er ingezoomd op de definitie van zelfredzaamheid. Later in dit hoofdstuk gaat het over de effectiviteit van ‘Oss Innoveert’ als beleidsinstrument om burgers zelfredzamer te maken. In hoofdstuk 5 worden alle resultaten uit het onderzoek van zowel de theorie als empirie samengevoegd tot een conclusie. Er wordt hier een antwoord gegeven op de hoofdvraag zoals die gesteld is in de inleiding. Hoofdstuk 6 zal bestaan uit een kritische reflectie op het onderzoek. Is de maatschappelijke en wetenschappelijke bijdrage voldoende geweest? Is de methode optimaal geweest voor het bereiken van de onderzoeksresultaten? En zijn er tijdens het onderzoek andere ongemakken opgetreden? Al dit soort vragen worden in hoofdstuk 6 beantwoord. Daarnaast worden er suggesties gegeven voor een vervolgonderzoek.

2. Theoretisch kader

2.1 Inleiding

Het doel van dit hoofdstuk is om een voorlopig antwoord op de onderzoeksvraag te kunnen geven. Dit antwoord is volledig gebaseerd op de bestaande wetenschappelijke literatuur. Naast wetenschappelijke literatuur zijn er ter aanvulling ook onderzoeksrapporten, opiniestukken en andere relevante werken gebruikt. Bij de voorlopige beantwoording van de hoofdvraag is het ten eerste relevant om zelfredzaamheid te definiëren omdat deze in de literatuur veel verschillende invalshoeken kent. ‘Oss Innoveert’ poogt met dit beleid burgers meer zelfredzaam te maken. Onder welke voorwaarden zijn mensen zelfredzaam en welke definitie van zelfredzaamheid past bij de doelstelling van ‘Oss Innoveert’? Dit wordt in de eerste paragraaf van dit hoofdstuk uiteengezet. Nadat de definitie helder is, is de literatuur over sturing op zelfredzaamheid nader bekeken. In deze paragraaf wordt er ingezoomd op de manieren van sturing op zelfredzaamheid door de gemeente. Het is van belang om mee te nemen hoe sturing van zelfredzaamheid in een gemeente werkt om vervolgens hier uitspraken over te kunnen doen. In paragraaf 2.4 wordt er specifiek ingegaan op de verschillende varianten van sturing op collectieve zelfredzaamheid. Drie varianten worden onderscheiden in stimulerend, faciliterend en coproducerend. Tijdens de toelichting op deze varianten worden de belangrijkste factoren helder beschreven die met de desbetreffende variant te maken hebben. Als laatste zijn er in de literatuur nog tal van andere factoren te vinden die relevant zijn bij sturing op zelfredzaamheid. Deze factoren kunnen zich niet scharen onder een van de beschreven varianten en zijn daardoor in paragraaf 2.4 geëxpliciteerd. Door al deze literatuur te verzamelen en te bundelen is er op structurele wijze een voorlopig antwoord op de hoofdvraag geformuleerd. Deze structuur zal in het gehele onderzoek gehanteerd worden.

2.2 Zelfredzaamheid

2.2.1 WANNEER ZELFREDZAAM?

Iemand die zelfredzaam is, is in staat tot het uitvoeren van de noodzakelijke algemene dagelijkse levensverrichtingen en het voeren van een gestructureerd huishouden (Vereniging voor Nederlandse Gemeenten (VNG), 2015). Tijdens de vernieuwde WMO in 2015 is deze definitie van zelfredzaamheid uitgelicht. De wetwijziging in 2015 heeft ervoor gezorgd dat er meer verantwoordelijkheid ligt bij gemeenten als het gaat om zelfredzaamheid en participatie. De decentralisatie moest ervoor zorgen dat de kwaliteit en doelmatigheid van de

zorgdienstverlening zou worden vergroot omdat de zorg en ondersteuning dichterbij de mensen komt. Gemeenten moeten meer maatwerk leveren en de ondersteuning afstemmen op de behoefte en op wat burgers zelf kunnen regelen (Lunenburg, 2014). Zelfredzaamheid gaat over het zelfstandig kunnen uitvoeren van de noodzakelijke algemene levensverrichtingen. Deze verrichtingen kunnen worden onderscheiden op negen levensterreinen (Vilans, 2013). De volgende levensterreinen worden onderscheiden: Dagbesteding, Sociaal netwerk, Financiën, Mobiliteit, Huishouden, Algemene dagelijkse levensverrichtingen en Lichamelijk, Psychisch en Cognitief functioneren. De levensterreinen kunnen onderverdeeld worden in vier domeinen; Sociale relaties, Lichaam en geest, Arbeid en presteren en Materiele zekerheid (Houben, 2002). Men kan als zelfredzaam bestempeld worden per levensdomein als een persoon op een ‘acceptabel’ niveau wordt beoordeeld (Fasseart, T. et al., 2013).

Binnen de WMO wordt zelfredzaamheid op twee manieren gebruikt. Enerzijds zijn mensen zelfredzaam die geen gebruik hoeven te maken van compenserende voorzieningen vanuit de overheid. Mensen die dat wel nodig hebben zijn minder zelfredzaam. Anderzijds zijn de mensen die gebruik maken van compenserende voorzieningen ook zelfredzaam, dat is ten slotte het doel van de compenserende middelen en voorzieningen (Brink, 2013).

In beleidsdocumenten over zelfredzaamheid wordt op drie speerpunten onderscheid gemaakt. Ten eerste wordt er gekeken of burgers professionele ondersteuning nodig hebben. Ten tweede betreft het de afhankelijkheid van burgers van overheidssteun om professionele hulp te bekostigen. Ten derde kan men zich afvragen of mensen competent genoeg zijn om de hulp zelf te organiseren (Brink, 2013).

Iemand die volledig zelfredzaam is, is in staat om op alle negen levensterreinen op een acceptabel niveau werkzaamheden te verrichten (Fasseart, T. et al., 2013). ‘Oss Innoveert’ heeft als doel een effectief middel te zijn om zelfredzaamheid te vergroten. Vanuit de literatuur zou dit betekenen dat ‘Oss Innoveert’ effectief is als er op minimaal één levensterrein een acceptabeler niveau van zelfredzaamheid wordt bereikt.

2.2.2 COLLECTIEVE ZELFREDZAAMHEID

Tot zover is zelfredzaamheid voornamelijk weergegeven als iets wat één persoon voor zichzelf kan betekenen. Een zelfredzaam persoon kan zichzelf redden met zo min mogelijk hulp van de overheid. Dit wordt ook wel eigen verantwoordelijkheid genoemd (Hillhorst & Van der Lans,

2014). De overheid vraagt niet alleen van de individuele burger om zichzelf te ‘redden’, maar ook om dat met en voor elkaar te doen. Het doel is om via sociale netwerken te zorgen dat de overheid minder hoeft bij te dragen in voorzieningen. Dit wordt in de literatuur ook wel samenredzaamheid of ‘eigen kracht’ genoemd (Hillhorst & Van der Lans, 2014; Brink, 2013). Een zelfredzame burger heeft de eigen kracht om in eerste instantie de oplossing van een probleem te zoeken bij het eigen netwerk van vrienden, buurt en familie (Hillhorst & Van der Lans, 2014). In dit onderzoek wordt de term ‘collectieve zelfredzaamheid’ gebruikt om aan te duiden dat het om zelfredzaamheid gaat waar de burgers voor elkaar voorzieningen realiseren (Van Houwelingen, Boele, Dekker, 2014; Diekstra, 2004; Sampson, Raudenbush, Earls, 1997). Een burger die zelfredzaam is, kan door zijn of haar netwerk meer dingen zelf regelen zodat de overheid een kleinere rol krijgt (Hendrixen, 2016). De overheid heeft op deze vorm van zelfredzaamheid meer invloed dan op de individuele zelfredzaamheid. Reden hiervoor is omdat een persoon meer moeite heeft om zichzelf aan te passen dan dat de persoon wordt geholpen door een sociaal netwerk (Vreugdenhil - Jager, 2015; Breedveld, 1997). Bij het bevorderen van zelfredzaamheid kan men veel eenvoudiger gebruik maken van elkaars kennis, kunde en energie waardoor de overheid minder actief hoeft te zijn. Individuele zelfredzaamheid is voornamelijk een vraagstuk voor de zorg, thuiszorg, ziekenhuizen en therapeuten. De overheid kent met name een belangrijk vraagstuk om mensen met elkaar te verbinden zodat ze voor elkaar voorzieningen kunnen realiseren. Niet alle burgers hebben een groot sociaal netwerk dat ze kunnen raadplegen bij problemen of behoeften. Deze burgers zijn en blijven meer afhankelijk van de overheid. Het is een taak van de overheid om te zorgen dat deze burgers geholpen worden om hun sociale netwerk te versterken (De Koster, 2014; Lowndes & Wilson, 2001; Warner, 2001; Evans, 1996; Kawachi, 1999).

De overheid blijkt meer invloed uit te kunnen oefenen op collectieve zelfredzaamheid dan individuele zelfredzaamheid. Dit komt omdat de overheid burgers kunnen activeren of ondersteunen om voorzieningen voor elkaar te kunnen realiseren (Vreugdenhil - Jager, 2015; Jansen, 2012). Daardoor is zelfredzaamheid in het verdere onderzoek gedefinieerd als ‘het in staat zijn om de noodzakelijke algemene levensverrichtingen uit te voeren door initiatieven vanuit medeburgers’.

2.3 Sturing op zelfredzaamheid door gemeenten

Sturing binnen deze context betekent dat er wordt gekeken naar het ingrijpen en handelen van de lokale overheid binnen het maatschappelijk leven. Ingrijpen en handelen van de lokale overheid wordt gedaan aan de hand van achterliggende strategieën en politieke programma's (Schinkel & Van Houdt, 2010). In 't Veld (1989) definieert sturing als het doelgericht beïnvloeden van de samenleving in een bepaalde context. Sturing van de overheid wordt gerechtvaardigd om burgers te beschermen voor de markt en de negatieve effecten die daardoor optreden. Door de ontwikkeling van de transitie en transformatie wordt de sturing directer op de burgers gericht. Overheidsorganisaties zoals gemeenten behoren hun taken te richten ten bate van de samenleving (Ter Bogt, 2005). Door de transitie, maar ook door de veranderende vraag van burgers behoort de sturing van de overheid zich directer te richten tot de burger dan in het verleden. Sturing op collectieve zelfredzaamheid lijkt paradoxaal. Enerzijds wil de overheid sturen, mensen beïnvloeden. Anderzijds wil de overheid zorgen dat burgers meer zelf gaan doen, zonder overheidsbemoeienis. Toch kan de overheid vaak een duwtje in de juiste richting geven om burgers actief te laten zijn voor de samenleving (El Baraka, 2016).

Binnen de Nederlandse overheid is er geen eenduidig sturingsmodel dat gehanteerd wordt. Er zijn trajecten waarbij de overheid hiërarchisch optreedt, de zogeheten klassieke overheid. Ook zijn er werkwijzen waarbij er volgens het New Public Management gestuurd wordt. Hier ligt de nadruk op effectiviteit en controle. Een steeds meer opkomend sturingsprincipe is het New Public Governance waarbij de overheid zich meer horizontaal positioneert en inzet op samenwerken (Sorensen, 2009). De meest recente ontwikkeling is sturing volgens het neoliberaal communitarisme. Hierbij wordt gestuurd op eigen kracht en zelfredzaamheid van burgers. Waar het New Public Governance zich richt op samenwerking met burgers, wil de overheid bij neoliberaal communitarisme zorgen dat de burgers met elkaar samen gaan werken en zaken oppakken. Volgens Schinkel en Van Houdt (2010) is het neoliberaal communitarisme is het meest geschikt om zelfredzaamheid van burgers te bevorderen. Door burgers een hoge mate van vrijheid te geven, wordt ervan uitgegaan dat ze automatisch zelfredzamer worden en dingen met elkaar regelen. In Nederland worden alle beschreven sturingsprincipes gebruikt. Er is echter nog weinig onderzoek verricht naar de neoliberale communitarisme stroom en kunnen er vanuit de literatuur weinig uitspraken worden gedaan over criteria of voorwaarden om deze vorm effectief te laten verlopen. Dit geldt ook voor onderzoek naar sturing op collectieve zelfredzaamheid (Stokkom en Toenders, 2010). Hoe het gedrag van burgers te beïnvloeden ten tijde van een terugtrekkende overheid en een meer actieve burger blijkt een lastig discours

(RMO, 2014). Ook geven meerdere onderzoekers aan dat er ambigue aanpakken zijn om de collectieve zelfredzaamheid te bevorderen (Van de Wijdeven, 2012; Denters, Tonkens, Verhoeven en Bakker, 2013). Dat er geen eenduidige vorm van sturing ontwikkeld is, betekent nog niet dat er geen mogelijkheden zijn om perspectieven en factoren aan te geven hoe de sturing op collectieve zelfredzaamheid zo effectief mogelijk kan verlopen.

2.4 Ondersteuning bij burgerinitiatieven

Een burgerinitiatief is een methode om burgers zelfredzamer te maken door inzet van medeburgers, oftewel de collectieve zelfredzaamheid. De rol van gemeenten wordt hierdoor verkleind in vergelijking met het oorspronkelijke voorzieningenaanbod. ‘Oss Innoveert’ is een beleidsinstrument dat vooral financiële, maar ook andere middelen ter beschikking stelt om burgerinitiatieven te ontplooiën met als achterliggende gedachte om de zelfredzaamheid te verhogen (Kremers, 2017). Het is daarom relevant om literatuur over burgerinitiatieven mee te nemen in dit onderzoek.

Om burgerinitiatieven met als doel zelfredzaamheid te laten slagen zal de overheid zich meer faciliterend op moeten stellen ten opzichte van haar burgers (Verhoeven, 2015). Gemeenten zijn nog zoekende hoe ze het ondersteunen van burgerinitiatieven het beste kunnen invullen (van der Heijden, 2007). Niet alleen het gemeentelijk bestuur maar ook de ambtenaren en beleidsmedewerkers hebben nog geen succesformule gevonden voor het ondersteunen van dergelijke initiatieven (Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, 2010). Doordat gemeenten geen eenduidige manier van werken hebben en soms onhandig te werk gaan, wringt dit bij burgers. Burgers kunnen zich daardoor niet voldoende gewaardeerd voelen (Hurenkamp & Tonkens, 2011). Ook wordt er aangegeven dat er nog weinig onderzoek gedaan is naar de invulling van de ondersteuning van gemeentelijke ambtenaren bij burgerinitiatieven (Davelaar & Veldboer, 2008). Dit verklaart mogelijk waarom nog geen eenduidige manier van ondersteunen is ontwikkeld door de Nederlandse overheid. Er bestaan wel studies die zeggen dat een hoge bereidheid van externe partijen, zoals de gemeente, een succesfactor van een burgerinitiatief is (Dijk, 2015; Beltman, 2013). Andere succesfactoren die worden genoemd zijn gemeenschappelijke interesses en ambities tussen externe partij en initiatiefnemer, de eigenschappen van de initiatiefnemer(s) zoals professionaliteit en zakelijkheid, duidelijke communicatie en het zorgen voor een pragmatisch proces waarin stap voor stap van strategie veranderd kan worden (Dijk, 2015).

2.4.1 TYPEN ONDERSTEUNING GEMEENTE- BURGERINITIATIEVEN

Ondersteuning en sturing op burgerinitiatieven kan op verschillende manieren worden ingevuld. In de literatuur worden drie varianten onderscheiden, omschreven door de kleuren: Rood, Blauw en Wit (Denters et al., 2013). De rode kleur staat voor een intensieve vorm van samenwerken en interactie. De blauwe kleur geldt voor de grote afstand tussen de overheid en de burger. De witte kleur betekent dat de burger en de overheid in de samenwerking gelijk staan. De keuze voor welke benadering een gemeente hanteert wordt vaak bepaald door voorkeuren van lokale bestuurders (Denters et al., 2013). Elk initiatief vergt zijn eigen manier van ondersteuning waarbij vaak een combinatie van de varianten van sturing nodig is om het initiatief tot een succes te maken. Het succes wordt behaald als de vooraf gestelde doelen behaald zijn en dit een positieve impact heeft op de zelfredzaamheid van burgers.

2.4.1.1 STIMULEREND

De rode variant wordt de ‘stimulerende aanpak’ genoemd. Bij deze aanpak nemen professionals (overheidsmedewerkers) een actieve rol in het bevorderen en realiseren van initiatieven van bewoners. Op bestuurlijk niveau lijkt het erop dat de burgers de steun van de gemeente nodig hebben om te worden aangemoedigd deze initiatieven te ontwikkelen, alleen ruimte bieden is niet voldoende. De gemeente dient de rol van regisseur op zich te nemen om zelfredzaamheid te stimuleren (Bakker & Gemmeke, 2013). Met een regisseursrol wordt bedoeld dat de gemeente verantwoordelijk is om alle partijen die een rol spelen bij een specifiek onderwerp. Zij moeten zorgen dat partijen met elkaar in contact komen en het gesprek aangaan. Het is van belang dat een gemeente concrete afspraken maakt met de uitvoerende partijen over de invulling van het beleid. Organisaties, burgers en professionals zullen op een andere manier met de gemeente in contact moeten komen dan de ‘oude’ hiërarchische manier. Vanuit de regierol is het de taak van de gemeente om het proces in gang te zetten en ondersteuning te bieden aan de betrokken instanties (Mateman, 2013).

Ook moeten gemeenten zich inspannen voor goede randvoorwaarden en een platform om samenwerkingsverbanden te laten ontstaan (Pels en Boutellier, 2012). Dit sluit aan bij de regisseursrol zoals hierboven omschreven. Er wordt ook wel gesproken over civil society als het gaat over burgers die samenwerken om maatschappelijke problemen op te lossen (Verhoeven & Tonkens 2013). Gemeenten moeten met hun platform zorgen dat burgers en organisaties nieuwe verbindingen maken met elkaar (Mateman, 2013). Hedendaags wordt er te makkelijk naar de overheid gestapt om overlast te melden, in plaats van zelf de handen uit de

mouwen te steken om een probleem te verminderen (De Winter, 2011). Om te zorgen dat de civil society optimaal werkt zal de overheid minder moeten interveniëren tussen burgers. De gemeenten moeten insteken op het activeren van informele banden in de civil society. Op deze manier worden wijkraden, initiatiefgroepen en zelforganisaties van minderheden gemobiliseerd (Van den Brink, 2012).

Zelfredzaamheid bevorderen vanuit de gemeente vraagt om een meer vraaggerichte aanpak. De overheid heeft de afgelopen decennia met name ingezet op het creëren van aanbod voor burgers en organisaties. Dit past in niet alle gevallen bij de wensen en behoeften van de doelgroep. Als gemeenten meer vraaggericht gaan werken krijgt de burger meer kansen om met eigen ideeën en initiatieven te komen wat hij belangrijk acht voor hem en de omgeving. Deze werkwijze past zowel bij de rode (stimulerende) als de blauwe (faciliterende) aanpak. Een voorbeeld uit de zorg is dat voorheen gemeenten zorgaanbieders financierde om burgers goede zorg te bieden. Een andere aanpak is om burgers zelf een budget te geven waarmee zij zelf kunnen bepalen welke zorg ze inkopen. De gemeente kan door kwaliteitseisen van de zorg invloed uitoefenen op welke zorg geschikt is voor de burgers waarbij er wel keuze is, maar de burger bepaalt (Rietveld, 2013). Door dit soort voorbeelden zorgt de overheid ervoor dat het haar voorzieningen beter laat aansluiten bij de behoeften van burgers.

Vaak wordt er een budget beschikbaar gesteld waarmee initiatieven worden uitgelokt (Engbersen & Rensen, 2014). Het betreft een intensieve vorm van samenwerking omdat professionals naast het stimuleren voor indienen van verzoeken, ook de initiatiefnemers ondersteunt bij de aanvraag en realisatie. In een casus in Amsterdam was er een grote tevredenheid onder de initiatiefnemers doordat de gemeente veelvuldig contact onderhield en waarbij veel interactie was. Sinds 2008 wordt er in 24 buurten in Amsterdam gewerkt met wijkbudgetten en intensieve inzet van professionals om te stimuleren dat burgers meer voor hun buurt gingen inzetten. Door het vele contact en de stimulering ontstond er een positiever beeld van de overheid. Het stimuleren moet wel onder enkele voorwaarden gebeuren. Allereerst moet er in grote mate overeenkomst zijn met de ondersteuningsbehoefte van de initiatiefnemers en de overheidsmedewerkers. Daarnaast moeten de verwachtingen van initiatiefnemers worden getemperd, zodat niet te veel van het initiatief verwacht wordt. Ten slotte moeten de bureaucratische procedures worden verminderd zoals lastige besluitvormingstrajecten en complexe verantwoordingsmechanismen (Denters et al., 2013). Deze drempels in de relatie tussen gemeente en burger moeten zo min mogelijk in de weg staan .

2.4.1.2 FACILITEREND

De faciliterende benadering gaat uit van het idee dat burgers spontaan initiatieven ontplooiën, waarna de overheid wordt ingeschakeld om de benodigde ondersteuning te bieden (Hurenkamp, Tonkens, Duyvendak, 2006; Van der Heijden, Van der Mark, Van Zuylen & Meiresonne, 2007). De faciliterende aanpak gaat ervan uit dat burgers ideeën bedenken in hun privéleven en enkel erkenning, kennis of geld nodig hebben van een gemeente. Bij deze benadering moet de overheid zich bescheiden opstellen en zich zo min mogelijk bemoeien met de burger. De rol van de gemeente is bij deze benadering beperkt tot het geven van ruimte, het wegnemen van bureaucratische procedures of regels en in mindere mate, het bieden van kennis, geld of erkenning (Crocker et al., 1998). De overheid behoort bij zelfsturende gemeenschappen zich vooral ondersteunend en faciliterend op te stellen (Schinkel en Van Houdt, 2010). Met faciliteren wordt bedoeld dat er tijd, middelen, kennis of geld beschikbaar wordt gesteld voor het zelf aangedragen initiatief van de burger. De overheid moet voldoende ruimte laten aan de burgers en repressief optreden (Pels en Boutellier, 2012). Bij de blauwe benadering wordt er veel ruimte aan de burger geboden om burgers onderling te laten samenwerken en beslissingen te nemen, zonder dat gemeenten of instanties het plan afkeuren of veroordelen. Door het geven dan de ruimte aan de burger laat de overheid zien vertrouwen te hebben in de initiatiefnemer (Gremmen, 2016). “Op het niveau van de eigen, directe leefomgeving moeten de voorwaarden worden geschapen waaronder burgers tot zelfredzaamheid kunnen komen” (Komter, 2004, pag. 12). Als de overheid merkt dat burgers niet voldoende in staat zijn om de verantwoordelijkheid over een initiatief te nemen, dan moet de overheid wel in staat zijn door middel van dwang op te kunnen treden. De werkwijze van gemeenten moet worden getransformeerd van ‘zorgen voor’ naar ‘zorgen dat’.

Om te weten te komen wat een initiatief wel en niet nodig heeft is contact nodig tussen gemeente en de initiatiefnemer. Deze benadering kan gebruikt worden als de initiatiefnemers de inhoudelijke koers volledig zelf willen bepalen en ruimte willen om dit te ontplooiën. Enkele complexe vragen bij een initiatief zoals het opstellen van een begroting of organisatievraagstukken heeft vaak nog ondersteuning nodig vanuit de gemeente. De blauwe aanpak geeft ook ruimte voor de belevingswereld en werkelijkheid van burgers. Niet de logica van de overheid moet leidend zijn, maar juist de belevingswereld van de burgers (Van den Brink, 2012; Pels & Boutellier, 2012; De Winter, 2012). Als overheden verwachten dat burgers willen bijdragen aan de samenleving, is het van belang dat de overheid rekening houdt met de

diversiteit in leefwerelden en overtuigingen van burgers. Overheden hebben vaak nog de neiging om een norm te stellen zonder aan te sluiten bij haar burgers (Van den Brink, 2012). Gemeenten zijn niet in staat om burgers te wijzen op hun eigen verantwoordelijkheid. Met andere woorden, de gemeente beschrijft wat ze van een burger verwacht en vervolgens gaat men ervan uit dat daar energie in wordt gestopt door de burgers. Terwijl het in werkelijkheid beter werkt om mensen energie te laten stoppen in wat ze zelf belangrijk vinden. Het is een uitdaging voor de gemeente om die energie te gebruiken (Van den Brink, 2012).

2.4.1.3 COPRODUCTIE

Door middel van coproductie ontstaat er een nauwe samenwerking tussen burgers en gemeenten. Burgers worden bij deze benadering gezien als (mede)ondernemer en niet als cliënt of afnemer (Warner, 2001). De overheid kan alleen publieke goederen en aanvullende services produceren wanneer de coproductie voldoende wordt gestimuleerd. Dit kan alleen gebeuren bij da manier hoe beslissingen tot stand komen in een verminderde hiërarchische top-down structuur (Ostrom, 1996). Bij deze vorm van samenwerken heeft de gemeente de mogelijkheid haar eigen belang mee te laten wegen met het initiatief. Omdat dit vaak past in de beleidsagenda heeft de gemeente er tijd, geld en middelen voor over om in te ondersteunen. Gemeenten moeten burgers meer als partners omarmen en samen op zoek gaan naar een oplossing voor maatschappelijke problemen (Walraven, 2011). Dit vraagt een andere houding van de gemeente. In het neoliberal communitarisme gaat dit nog een stapje verder, de burger komt in sommige gevallen boven de overheid te staan bij bepaalde keuzes. Zowel de overheid als burgers hebben expertise over te houden initiatief. Er moet dus ook beslist worden welke partij wat gaat uitvoeren. Deze strijd kan leiden tot conflicten over wie het beste een bepaalde actie kan uitvoeren. Het kan daardoor voorkomen dat beide partijen elkaar proberen te overtuigen dat zij deskundiger en competenten zijn dan de andere partij. De coproducerende rol heeft als voordeel in het samen kunnen optrekken en van beide expertisen gebruik kunnen maken op gelijkwaardig niveau. Het kent echter ook nadelen doordat het juist strijd kan opleveren tussen burger en overheid.

2.4.2 ALGEMENE FACTOREN

Bovendien zijn er nog een aantal factoren die voor alle varianten geldt en niet specifiek onder een sturingsvariant kan worden geschaard. Gemeenten zouden burgers moeten ondersteunen in het bieden van een vangnet (Pels en Boutellier, 2012; Schinkel en Van Houdt, 2010). Gemeenten kunnen niet uitgaan van het feit dat alle burgers genoeg veerkracht hebben om te kunnen voldoen aan het 'zelfredzaam zijn'. De kwaliteit van initiatieven en acties zal ten alle tijden gewaarborgd moeten worden door de gemeente. Als initiatieven mislukken of niet uitpakken zoals verwacht zal de gemeente de middelen en tijd moeten hebben om hierin te kunnen ondersteunen en beschermen. Als gemeenten burgers vrijheid geven om zelf dingen op te pakken en zo de zelfredzaamheid bevorderen dan worden niet alle burgers betrokken. Niet alle burgers hebben de vaardigheden of mogelijkheden om zich te kunnen redden. De gemeente zou ook voor deze mensen een vangnet moeten bieden om de belangen van deze groep ook te kunnen waarborgen (Schinkel en Van Houdt, 2010). Ondanks het vangnet waar een overheid rekening mee moet houden, moet het ook zorgen dat het vertrouwen uitstraalt naar de initiatiefnemers. Frieling (2008) stelt op basis van verschillende studies, dat burgers die vertrouwen voelen bij gemeenten en andere instanties, zelf eerder geneigd zijn om zich in te zetten voor het collectieve belang. De wisselwerking tussen het vertrouwen uitstralen om zich in te zetten voor de gemeenschap vanuit de overheid, en de burger die dit opvangt en zich ook meer motiveert om zich in te zetten voor de samenleving is erg belangrijk om burgerinitiatieven te ontplooien en de zelfredzaamheid te verhogen (Komter, 2004).

Een andere voorwaarde waar de gemeente rekening mee dient te houden is dat de gemeente vanuit een ander perspectief moet kijken naar een manier van verantwoording afleggen. Er kan niet verwacht worden van burgers dat ze volledig uitgewerkte plannen hebben voor hun initiatieven. De gemeente moet met name kijken naar hoe de samenwerking met burgers en organisaties behelst (Bakker & Gemmeke, 2013). De verantwoording zal dus op een andere wijze moeten gebeuren dan binnen de gemeenten zelf. De procedures en verantwoording van initiatieven zullen op een andere manier vormgegeven worden, als de gemeente wil dat burgers zelf meer initiatief nemen.

Om nog eenvoudiger aan te sluiten bij de wensen van de burgers is differentiatie van beleid noodzakelijk (Pels & Boutellier, 2012). Gemeenten moeten open staan om de verschillende type burgers op hun eigen manier te ondersteunen. Er is maatwerk nodig om de toegankelijkheid van de verschillende belangen van alle burgers te kunnen waarborgen. Dit

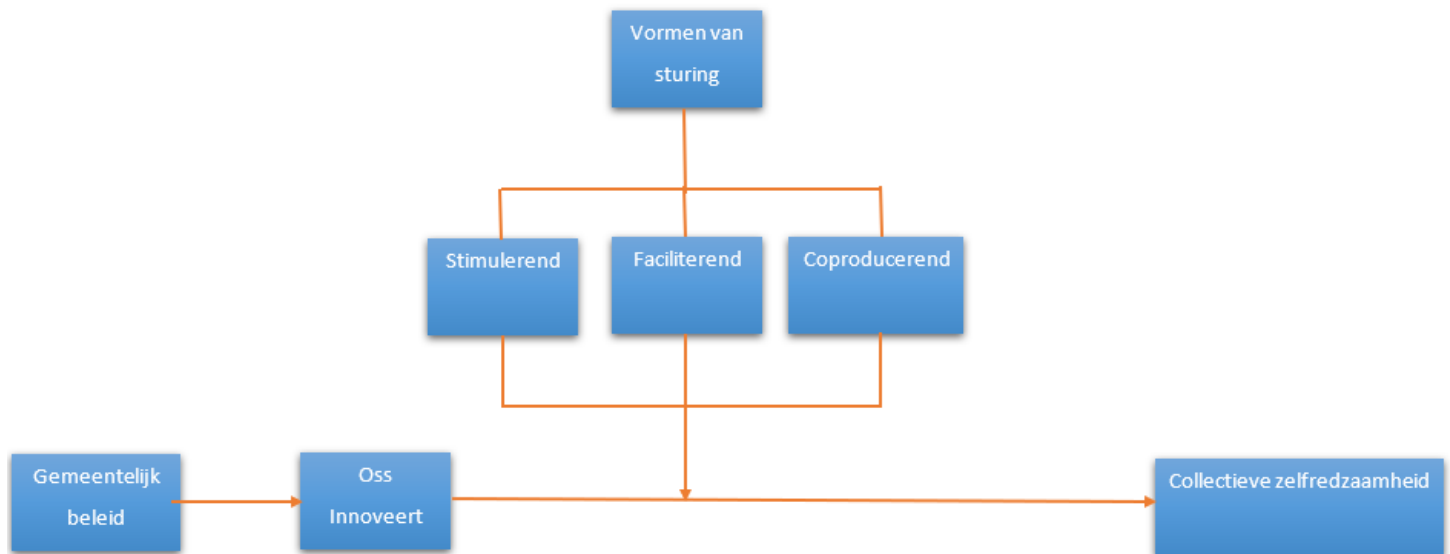

staat haaks op het gelijkheidsbeginsel waar de overheid veel waarde aan hecht. Een grote uitdaging voor gemeenten is om te zorgen dat ondanks de differentiatie van beleid het gelijkheidsbeginsel wordt nagestreefd. Daarmee mogen er geen onnodige voordelen zijn voor een bepaalde burger ten opzichte van een andere burger (Pels & Boutellier, 2012). De houding van een lokale overheid zal zich moeten richten op de vraag. Het kijken naar de optiek en belevingswereld van burgers zorgt ervoor dat er beter bij de wensen en behoeften van burgers wordt aangesloten. Daardoor raken burgers enthousiaster en zullen ze zich eerder actiever opstellen. Door een actieve houding zal de zelfredzaamheid van burgers worden verhoogd.

Voor de interne bedrijfsvoering van de gemeente zullen er ook een aantal zaken meer aandacht moeten krijgen. Allereerst vraagt het effectief sturen op zelfredzaamheid een andere werkwijze van ambtenaren (Essafi, 2013). Naast inhoudelijke expertise worden nu andere competenties van ambtenaren gevraagd. Verbinden wordt een steeds belangrijkere competentie voor een gemeenteambtenaar (Oude Vrielink & Van de Wijdeven, 2011). “Een ambtenaar is een spin in het web, die zowel intern als extern in staat is om strategisch, maar vooral ook op operationeel niveau snel en doortastend te schakelen. Hier horen tevens competenties als ondernemerschap en creativiteit bij” (Essafi, 2013). Binnen de gemeente vraagt dit om bijscholing of de werving moet zich op andere competenties richten. Daarnaast zal de gemeente kwaliteitseisen moeten opstellen waaraan initiatieven of aanbieders moeten voldoen. De gemeente wordt in de meeste gevallen nog wel verantwoordelijk gehouden voor de kwaliteit van de voorzieningen waar de burgers gebruik van kunnen maken. Door bepaalde eisen op te stellen kan de gemeente op afstand zorgen dat er een minimale kwaliteit is die respectabel is die acceptabel is voor alle burgers.

2.5 Conceptueel model

Op basis van de literatuur die in dit hoofdstuk beschreven staat, is het conceptueel model opgemaakt. Het is duidelijk geworden dat er nog geen ideale vorm van beleid is bedacht om de collectieve zelfredzaamheid te sturen. ‘Oss Innoveert’ is een beleidsinstrument die de collectieve zelfredzaamheid wil verbeteren. Uit de empirie moet blijken welke vorm van sturing zoals beschreven door Denters et al. (2013) het meest geschikt is voor ‘Oss Innoveert’ en daarbij het meest geschikt is om de collectieve zelfredzaamheid te verhogen. Dit is hieronder te zien in figuur 2.1.

Figuur 2.1: Conceptueel model

Het conceptueel model start met het gemeentelijk beleid. Iedere lokale overheid heeft zijn eigen beleid. In de vernieuwde WMO uit 2015 is het de taak vanuit de centrale overheid dat gemeenten zich meer in zetten op collectieve zelfredzaamheid. In het theoretisch kader is duidelijk geworden dat er verschillende vormen van beleid en sturing zijn om de collectieve zelfredzaamheid te verhogen. In de gemeente Oss gebruiken ze ‘Oss Innoveert’ als beleidsinstrument om dit te verbeteren. Sturing is het beïnvloeden van de samenleving in een bepaalde context (In ’t Veld, 1989). Vandaar dat er gekeken wordt naar welke vorm van sturing zorgt dat burgers het meest effectief kan worden beïnvloed om de collectieve zelfredzaamheid te verhogen. Denters et al. (2013) hebben drie vormen van sturing voor burgerinitiatieven gepresenteerd. In dit onderzoek wordt er gekeken welke van de drie varianten van sturing het meest effectief is om de collectieve zelfredzaamheid te verhogen in relatie tot het beleidsinstrument ‘Oss Innoveert’.

3 Methodologisch kader

In dit hoofdstuk worden alle keuzes verantwoord die betrekking hebben op de methode van het onderzoek. Allereerst wordt de aard van het onderzoek beschreven. Vervolgens wordt in de casebeschrijving duidelijk beschreven op welke case dit onderzoek zich richt. Daarna wordt de methode van dataverzameling verantwoord met de daarbij behorende keuzes voor de gehanteerde methoden en respondenten. Dit wordt gevolgd door de operationalisatie van de interviews. In paragraaf 3.5 wordt uitgelegd hoe de methode van de analyse zal gaan. Om vervolgens af te sluiten hoe er in dit onderzoek rekening is gehouden met de betrouwbaarheid en validiteit.

3.1 Aard van het onderzoek

Het onderzoek gebeurt aan de hand van een kwalitatieve onderzoeksmethode. Er wordt bij kwalitatief onderzoek uitgegaan van een subjectieve realiteit die bestaat uit de waarnemingen van meerdere individuen (Van Thiel, 2010). Er zijn een aantal redenen waarom er gekozen is voor kwalitatieve en niet voor kwantitatieve dataverzameling.

Het onderzoek is ingericht om een verklaring te vinden hoe ‘Oss Innoveert’ kan bijdragen aan de zelfredzaamheid van Osse burgers. Het is een verklarend onderzoek omdat de studie zich richt op factoren die van invloed zijn op het verhogen van de zelfredzaamheid (Van Thiel, 2007). Dit onderzoek kent een inductieve manier van dataverzameling, dat geschikt is voor kwalitatieve onderzoeksmethoden (Bryman, 2008). Dit houdt in dat vanuit de empirie, er aan theorievorming wordt gedaan. Inductief onderzoek wordt vaak uitgevoerd als een iteratief proces. Dit betekent dat er een wisselwerking plaatsvindt tussen het verzamelen en het analyseren van data. Met andere woorden, het loopt door elkaar heen. Het voordeel van een iteratief proces is dat er nog data vergaard kan worden als de onderzoeker erachter komt dat er niet genoeg data verzameld is voor harde uitspraken over de hoofdvraag. Door middel van gefundeerde theoriebenadering wordt er kracht meegegeven aan dit onderzoek. Op deze manier wordt er theorie gevormd die uit de empirie gehaald wordt. Er wordt gebruikt gemaakt van theoretische dataverzameling, het coderen ervan door data in stukken te verdelen en uiteindelijk continue te vergelijken met theorie en empirie (Bryman, 2008).

Er zijn een aantal redenen waarom er gekozen is voor kwalitatief en niet voor een kwantitatieve dataverzameling. Ten eerste is zelfredzaamheid een begrip met vele definities. Bij elke discipline wordt zelfredzaamheid op een andere manier gebruikt waardoor het lastig is om van een definitie uit te gaan. Bij een meerduidige definitie is het ongeschikt om een kwantitatieve onderzoeksmethode toe te passen omdat het door zelfredzaamheid door iedereen anders geïnterpreteerd kan worden. De effectiviteit van 'Oss Innoveert' kan door de verschillende definities per persoon anders beoordeeld worden.

Ten tweede is er geen eenduidige methodiek om zelfredzaamheid te meten. Doordat er verschillende methoden worden gebruikt in de wetenschap is het niet geschikt om een standaard vragenlijst te hanteren. Dit heeft een negatieve invloed op de betrouwbaarheid en validiteit van de onderzoeksresultaten. Ten derde is het bij een vragenlijst te achterhalen wat iemand vindt maar niet waarom, iets wat in het kader van dit onderzoek wel degelijk van belang is (Van Thiel, 2007). Om de mate van effectiviteit van 'Oss Innoveert' te weten te komen is er verdere diepgang nodig dan dat er met een vragenlijst kan gemeten worden. De gedachten en meningen van de betrokken personen zijn nodig om tot een gedegen antwoord van de onderzoeksvraag te komen. Ten vierde is een kwalitatieve methode gepast omdat er wordt gekeken naar waarnemingen en achterliggende gedachten van mensen. Via deze weg kan er middels doorvragen een compleet beeld gecreëerd worden over hoe men zelfredzaamheid ziet en of dit verbeterd is door 'Oss Innoveert'. Uiteindelijk kunnen er door het doorvragen uitspraken worden gedaan over de effectiviteit van het beleidsinstrument.

Ten vijfde brengt een kwalitatieve methode voordelen met zich mee ten opzichte van kwantitatieve methode. Zo kan er bij kwalitatief onderzoek algemene uitspraken worden gedaan over de samenhang tussen factoren. Bij het beschrijven welke factoren van belang zijn voor een zo effectief mogelijke methode om zelfredzaamheid te bevorderen, is dit een vereiste (Bleijenbergh, 2013). Daarnaast krijgt de gemeente Oss een kans om mee te kijken en een beeld krijgen wat er speelt bij de doelgroepen. Dit kan aanvullende informatie opleveren waar de gemeente Oss mogelijk profijt van heeft.

3.2 Casebeschrijving

Een casestudie sluit aan bij een kwalitatieve onderzoeksmethode omdat er een onderzoek plaats vindt in een natuurlijke situatie. In de periode van het onderzoek is er sprake van een intensieve kijk op de situatie van 'Oss Innoveert'. 'Oss Innoveert' is een beleidsinstrument dat is ingezet om de zelfredzaamheid van de Osse burger te verhogen. Via een casestudie wordt er onderzocht

of dit beleidsinstrument zorgt voor een effectieve methode om de zelfredzaamheid te verhogen. Er zijn in de periode dat 'Oss Innoveert' bestaat ongeveer 120 verzoeken van initiatieven ingediend. Daarvan zijn er ongeveer 30 geaccepteerd door de beoordelingscommissie en hebben een financiële vergoeding gekregen om het initiatief op te starten. Een selectie van de initiatieven gebeurt op basis van een aantal criteria. Allereerst wordt er één persoon per organisatie geïnterviewd. Stel er zijn meerdere personen die bij een organisatie werken die een initiatief ingediend hebben, dan wordt er één persoon meegenomen in het onderzoek. Daarnaast mogen de initiatieven niet hetzelfde thema hebben. Dus er wordt een initiatief per thema uitgekozen. Als laatste moet de persoon wonen in gemeente Oss. De reden hiervan is dat deze personen over het algemeen een compleet beeld hebben over de werkzaamheden van gemeente Oss en daardoor realistischer en kritischer kunnen zijn dan participanten buiten de gemeente. Dit zorgt voor een hogere betrouwbaarheid van het onderzoek.

3.3 Methode van dataverzameling

Alle empirische data zijn verkregen door middel van diepte-interviews. In deze paragraaf wordt de keuze voor de onderzoeksmethoden toegelicht. Daarnaast wordt er dieper in gegaan op de keuzes voor de respondenten.

3.3.1 ONDERZOEKSMETHODEN

De empirie wordt in dit onderzoek vergaard uit semigestructureerde interviews. Dit sluit aan bij de kwalitatieve onderzoeksmethode (Boeije, 2008). Het is van belang dat interview niet volledig gestructureerd is omdat er geen vorm van flexibiliteit in verworven zit. Met semigestructureerde interviews wordt bedoeld dat er een interview plaats vindt aan de hand van een vooraf vastgestelde topiclijst met de belangrijkste onderwerpen die aan bod komen (van Thiel, 2007). De lijst met de topics komt voort uit de theorie en wordt verder toegelicht in de operationalisatie paragraaf 3.4. Tijdens het semigestructureerd interview staat de volgorde van de onderwerpen niet vast, dit is afhankelijk van hoe het interview loopt (van Thiel, 2007; Boeije, 2008). Daardoor is de kans op doorvragen verhoogd en kan de onderzoeker dieper ingaan op interessante onderwerpen.

De topiclijst is het handvat voor de onderzoeker waar men altijd op terug kan vallen tijdens het interview. Hierbij is er wel ruimte om op de zelfgekozen momenten van de interviewer dieper

op bepaalde onderwerpen in te gaan. Door gebruik te maken van de topiclijst wordt ervoor gezorgd dat er geen onderwerp wordt vergeten maar de onderzoeker vrijheid heeft in de wijze wanneer en waarop hij het onderwerp aanslaat. Ook zorgt dit voor een prettige sfeer waarbij de interviewer en de geïnterviewde op een informele en vertrouwde manier over het onderwerp kan spreken. Als laatste voordeel heeft een semigestructureerd interview de kans om niet alle onderwerpen aan bod te laten komen als de onderzoeker er gedurende het interview achter komt dat een respondent geen affectie of kennis heeft met bepaalde onderwerpen. De uitspraken die gedaan worden en niets toegevoegd aan de beantwoording van de onderzoeksvraag worden toch meegenomen in het verdere vervolg van het onderzoek. Het is de moeite waard om deze uitspraken mee te nemen omdat het wellicht waardevol kan zijn in mijn aanbevelingen voor een vervolgonderzoek om bepaalde zaken te verhelderen. Op dat moment heeft de onderzoeker altijd nog ruimte om andere onderwerpen aan bod te laten komen die niet op de topiclijst staan.

De topics/vragen zijn geformuleerd op een wijze waarmee de respondent niet in een bepaalde richting wordt gestuurd. Deze ‘open’ vragen zijn het meest geschikt voor inductief onderzoek omdat je antwoorden verwacht die uit de respondent zelf komen en niet doordat er een balletje wordt opgegooid door de interviewer.

3.3.2 RESPONDENTEN

Om tot betrouwbare en valide onderzoekresultaten en een conclusie te komen is de selectie van respondenten erg belangrijk. In dit onderzoek worden er respondenten uit twee verschillende invalshoeken en functies geïnterviewd. Deze bestaan uit; initiatiefnemers en beleidsmedewerkers bij de gemeente. Om het hele proces van beleid tot een uitgewerkt plan in beeld te brengen is het van belang om deze partijen te interviewen. Binnen de gemeente Oss zijn er 28 ambtenaren die met ‘Oss Innoveert’ te maken hebben (gehad), te vinden in bijlage 2. Dit varieert van initiatiefnemers van het beleid, verder uitbouwen van beleid, beoordelingscommissie van de initiatieven en operationele/praktische zaken voor ‘Oss Innoveert’. Voor de beantwoording van de onderzoeksvraag is het van belang te weten wat de beweegredenen zijn geweest voor het ontwikkelen van ‘Oss Innoveert’, wat de huidige stand van zaken is met de verwerking van de ingezonden initiatieven en hoe de gemeente ondersteuning geeft aan deze wel of niet goedgekeurde plannen. Om gedegen uitspraken te doen over deze vragen vindt er een focusgroep plaats met zeven beleidsmedewerkers. Zij

kunnen op beleidsniveau een compleet beeld geven hoe er over sturing op collectieve zelfredzaamheid wordt gedacht binnen gemeente Oss.

Naast de beleidsmedewerkers van de gemeente worden alle burgerinitiatiefnemers geïnterviewd. Deze personen hebben in het verleden minimaal één aanvraag ingediend bij de beoordelingscommissie met de vraag op financiële ondersteuning op het thema Zorg en Welzijn. Alle burgerinitiatiefnemers die mee worden genomen in het onderzoek zijn geaccepteerd door de beoordelingscommissie en hebben hun financiering ontvangen. Bij alle initiatieven is er een behoefte om een initiatief in te dienen, dat is al voldoende om te stellen dat de zelfredzaamheid verbeterd kan worden bij een bepaalde doelgroep.

3.4 Operationalisatie

Voor de start van het interview vinden er een aantal mededelingen plaats wat ervoor zorgt dat de respondent zich comfortabel voelt en niet met vragen aan het interview begint. Zo wordt er beschreven hoe lang het interview duurt, wordt er gevraagd of het interview mag worden opgenomen en wordt er gemeld dat er anoniem zal worden omgegaan met de uitspraken.

Het semigestructureerde interview bestaat uit drie onderdelen. Het eerste gedeelte gaat over het beleidsinstrument ‘Oss Innoveert’ en het initiatief van de desbetreffende persoon. Dit onderdeel kan worden gezien als inleidend deel van het interview. Hierin wordt de respondent op zijn gemak gesteld en een open en vertrouwelijke sfeer gecreëerd. Tijdens dit deel zal het gaan over in welke mate ze betrokken zijn geweest met ‘Oss Innoveert’, wat het doel is van hun initiatief en van ‘Oss Innoveert’ in het algemeen.

Na het inleidende gedeelte zal de term zelfredzaamheid het leidend voorwerp zijn. Om de effectiviteit te achterhalen is het van belang om te weten hoe de respondenten de relatie tussen ‘Oss Innoveert’ en zelfredzaamheid zien. Daarnaast is de definiëring van zelfredzaamheid ook wel degelijk van belang. Vanuit de literatuur zijn er verschillende definities die gehanteerd worden. Is zelfredzaamheid bijvoorbeeld alles wat de overheid niet doet? Gaat het alleen om voorzieningen treffen? Is zelfredzaamheid iets individueels of collectiefs? Dit zijn belangrijke vragen om te achterhalen wat de mening en invalshoek van de respondent is ten opzichte van zelfredzaamheid.

Het laatste gedeelte van het interview gaat over factoren hoe de overheid burgers zelfredzamer kan laten worden. Ook hier wordt er op basis van de literatuur een aantal dingen aangehaald die tijdens het interview uiteindelijk naar voren komen. Eerst wordt er ruimte gelaten voor de respondent en nog geen richting gegeven over mogelijke antwoorden. Niet alle genoemde factoren zullen aan bod komen bij de interviews. Op basis van de relevantie en de factoren die het best aansluiten bij ‘Oss Innoveert’ zijn er een aantal factoren geselecteerd die voorgelegd worden aan de respondenten mits zij er zelf niet mee komen. De geselecteerde factoren zijn terug te lezen in het interviewprotocol, te vinden in bijlage A.

Uiteindelijk wordt de effectiviteit van ‘Oss Innoveert’ in kaart gebracht door het instrument te bespreken, de relatie met zelfredzaamheid en factoren waar de overheid op moet letten wil het een effectiever laten zijn. In bijlage A staat het interviewprotocol zoals deze gebruikt zijn bij de interviews met de burgerinitiatiefnemers.

3.5 Methode van analyse

De analyse van kwalitatieve data heeft drie stappen namelijk verzamelen, ordenen en analyseren (Van Thiel, 2010). Omdat deze studie een inductief onderzoek betreft staat de volgorde van de stappen niet vast en is het een iteratief proces waarbij deze stappen door elkaar heen worden gehanteerd. Nadat de interviews en focusgroep zijn gehouden, zijn de geluidsfragmenten gebruikt om het transcript zo volledig mogelijk te schrijven. Na dit proces is er door middel van het softwareprogramma ATLAS.ti een structuur aangebracht. Dit programma stelt de onderzoeker in staat om op een structurele wijze de data te coderen. De relevante uitspraken die gedaan zijn krijgen een code. Door dezelfde codes met elkaar te vergelijken kunnen er uitspraken gedaan worden over een bepaald onderwerp.

De eerste stap die gezet wordt met gebruik van ATLAS.ti is de eerste inhoudelijke ordening. Er wordt gekeken welke data relevant zijn voor het onderzoek en welke data niet. Dit wordt ook wel de incubatiefase genoemd (Maso & smalling, 1998, h 7 ; Wester en Peters, 2004, p 78). Nadat de documenten geselecteerd zijn, wordt er een quick scan per document uitgevoerd naar mogelijke relevante stukken en wordt er bepaald welke codes er worden gebruikt. Dit gebeurt op basis van de kernbegrippen op basis van de onderzoeksvraag. De namen van de codes wordt gedurende het proces van analyse steeds verfijnder en gedetailleerder. Op deze

manier worden de codes beter afgestemd op de empirie. Na het proces van coderen worden de codes met elkaar vergeleken. De onderzoeker gaat opzoek naar oorzaak-gevolgrelaties en andere samenhangende uitspraken. Uiteindelijk wordt het resultatenhoofdstuk gepresenteerd op basis van de gehanteerde analyse.

3.6 Betrouwbaarheid en validiteit

Bij kwalitatief onderzoek moet men op een andere manier omgaan met betrouwbaarheid en validiteit dan bij kwantitatief onderzoek. Herhaalbaarheid en controleerbaarheid is bij kwalitatief onderzoek lastiger te waarborgen omdat er geen gebruik wordt gemaakt van numerieke data maar interpretaties van uitspraken. Kwalitatief onderzoek hanteert bij betrouwbaarheid en validiteit de volgende kernpunten; overdraagbaarheid, navolgbaarheid van de analyses en de aannemelijkheid van de conclusies (Van Thiel, 2010). De aannemelijkheid van de conclusies is verwant met de interne validiteit, overdraagbaarheid met de externe validiteit en de navolgbaarheid met de betrouwbaarheid.

De betrouwbaarheid oftewel de navolgbaarheid is verhoogd door de interviews op te nemen en te transcriberen. Op deze wijze worden alle uitspraken op waarde geschat en is de context daarvan helder. De aannemelijkheid van conclusies zijn gewaarborgd door de methode van analyse. De analyse van de interviews is gedaan middels de software ATLAS.ti. Dit is een programma dat gebruikt wordt voor een duidelijke en gestructureerde codering. Op deze manier worden er geen relevante uitspraken gemist en de uitspraken van de verschillende respondenten op gestructureerde wijze gegroepeerd. Door de groepering van uitspraken wordt er een compleet beeld gecreëerd die bruikbaar is voor de beantwoording van de hoofdvraag. Door deze maatregelen kan er met zekerheid worden geconstateerd dat dezelfde resultaten naar zijn komen. Wat betreft de overdraagbaarheid is dit in deze studie lastig te waarborgen omdat gemeente Oss het te onderzoeken beleidsinstrument 'Oss Innoveert' als enige gemeente op deze manier implementeert. Elke gemeente kent een eigen variant en daardoor is het lastig om de externe validiteit te waarborgen. Uiteindelijk worden er met dit onderzoek factoren bekend die voor elke gemeente relevant zijn in het kader van het verbeteren van de collectieve zelfredzaamheid. Een gemeente die een ander beleidsinstrument hanteert met hetzelfde doel kan met dit onderzoek daardoor wel een aantal punten van aandacht halen die in alle gemeenten gelden.

4 Resultaten

4.1 Inleiding

Het empirische gedeelte van dit onderzoek bestaat uit de interviews van 11 initiatiefnemers die in de rol als burger een initiatief zijn gestart en gebruik hebben gemaakt van de faciliteiten die door ‘Oss Innoveert’ beschikbaar zijn gesteld op het gebied van Zorg en Welzijn. In totaal zijn er 13 burgerinitiatieven gestart. Daarvan hebben 11 hebben gehoor gegeven aan een interviewverzoek. Twee initiatiefnemers hebben wegens persoonlijke omstandigheden afgezien van deelname. Dit gegeven maakt uiteindelijk dat 85% van alle burgerinitiatiefnemers gebruikt is om de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden. De informatie die gehaald is uit de interviews is gebruikt om de analyse vorm te geven. Binnen de gemeente Oss is een focusgroep gevormd met zeven beleidsmedewerkers die in het verleden en heden betrokken zijn bij ‘Oss Innoveert’. De ideeën van deze focusgroep zijn beoordeeld in relatie tot de ervaringen van de burgers.

Dit hoofdstuk start met de bevindingen over hoe de respondenten zelfredzaamheid ervaren. Daarnaast wordt er toegelicht wat de link is tussen collectieve zelfredzaamheid en ‘Oss Innoveert’ volgens de respondenten. Vervolgens is het van belang te weten hoe de respondenten over het doel van ‘Oss Innoveert’ denken. Om de effectiviteit te meten is het nodig dat de doelen die gemeente Oss heeft met ‘Oss Innoveert’, gezien en ervaren worden door de initiatiefnemers. Er wordt daaropvolgend ingegaan op de verschillende varianten van sturing. De belangrijkste uitspraken omtrent de stimulerende, faciliterende en coproducerende variant worden hier gepresenteerd. Hierbij worden de sterke punten en de risico’s van de varianten besproken. De beleidsmedewerkers hebben over deze varianten ook hun ideeën gegeven en worden na deze paragraaf besproken en vergeleken met de ideeën van de initiatiefnemers. Er is vervolgens ingegaan op overige factoren die belangrijk zijn bij het ondersteunen en bevorderen van collectieve zelfredzaamheid. Het hoofdstuk sluit af met een aantal praktische bevindingen van ‘Oss Innoveert’. Dit is waardevol voor de gemeente Oss omdat zij concrete aanknopingspunten geleverd krijgen om dit beleidsinstrument in de toekomst te behouden en verbeteren.

4.2 Collectieve zelfredzaamheid

Het is van belang om te achterhalen hoe de respondenten over zelfredzaamheid denken omdat het in de praktijk lastig blijkt hier een eenduidige definitie voor te formuleren. Dit bleek ook uit de interviews met de initiatiefnemers. Iedere respondent formuleerde zelfredzaamheid op zijn eigen manier, er was echter wel een gemene deler. Zelfredzaamheid is dat burgers zichzelf kunnen redden door zelfinitiatief te nemen om problemen op te lossen in plaats van dat een overheid dat moet doen. R3, R4, R9, R10 betrokken zelfredzaamheid grotendeels op hun eigen initiatief, dit heeft een negatieve invloed om de algemene definitie van zelfredzaamheid te achterhalen. Enerzijds kan dit als positief gezien worden doordat ze zelfredzaamheid mengen met de praktijk. Het is echter voor de definiëring van de algemene definitie lastig als de respondent het alleen betreft op zijn/haar eigen initiatief. Zelfredzaamheid heeft betrekking op persoonlijk ontwikkelen door aan een groep leiding te geven (R4) en heeft R6 het over eigenaarschap en verantwoordelijkheid die de burger moet nemen. R7 heeft het over maatschappelijk deelnemen en R5 gebruikt de woorden; “voor jezelf zorgen, zowel fysiek, psychisch en sociaal-maatschappelijk”. Een onderscheid maken tussen individuele en collectieve zelfredzaamheid werd door de meeste respondenten lastig ervaren. 30% van de respondenten sprak zich duidelijk uit over deze twee dimensies van zelfredzaamheid (R2, R5, R7 en R9). Zij zagen het als iets wat raakvlakken met elkaar heeft en het moeilijk is om het los van elkaar te zien. R2 vond duidelijk dat er meer resultaat geboekt kan worden om de individuele zelfredzaamheid te verhogen en zag daar ook een rol in voor de overheid.

“Maar je kunt persoonlijk en volgens mij helpt dat veel meer, persoonlijk zo ver brengen dat ze zelf initiatieven tonen om problemen aan te pakken die ze zelf hebben” (R2).

R7 was uitgesproken over collectieve zelfredzaamheid. Hij stelde dat er voor het bereiken van collectieve zelfredzaamheid mensen nodig zijn die in staat zijn om als kartrekker te fungeren. Wat er allemaal bij komt kijken om een initiatief op te starten; groep meenemen in de ideeën, bruggen slaan, verbinden, goed communiceren en de capaciteit om conflicten op te lossen.

10 van de 11 respondenten zien de link tussen ‘Oss Innoveert’ en zelfredzaamheid. Daarmee wordt bedoeld dat de respondenten begrijpen dat gemeente Oss poogt de zelfredzaamheid te verhogen met het beleidsinstrument ‘Oss Innoveert’. Dit betekent dat de initiatiefnemer ‘Oss Innoveert’ als een middel ziet om de collectieve zelfredzaamheid te verhogen. Één respondent benoemde het uit zichzelf zonder een voorzet van de interviewer. De initiatiefnemers gebruiken

in eerste instantie het begrip ‘zelfredzaamheid’ niet. Er zijn echter genoeg uitspraken die verwijzen naar de betekenis van zelfredzaamheid zonder het begrip daarbij te gebruiken. Maar liefst 90% ervaart dat ‘Oss Innoveert’ het ontplooiën van initiatieven voor de verbetering van de maatschappij, wil bereiken. De zelfredzaamheid die verhoogd wordt door middel van ‘Oss Innoveert’ wordt ervaren als een initiatief dat op gang is gekomen door het beschikbaar stellen van een startbudget die zich vooral richt op tegengaan van eenzaamheid en dagbesteding. Zoals eerder omschreven is dat startbudget in de meeste gevallen nodig geweest om het initiatief op te starten. Met opstarten wordt bedoeld dat het initiatief niet alleen bij een idee of plan blijft maar ook daadwerkelijk uitgevoerd gaat worden. Er kan dus gesteld worden dat de meerderheid van de initiatiefnemers de link tussen zelfredzaamheid en ‘Oss Innoveert’ ziet. Het blijft echter een lastig te definiëren begrip waar de respondenten moeilijk een eensgezinde perceptie over hebben.

4.3 Doel ‘Oss Innoveert’

Naast de bijdrage aan de literatuur over de meest geschikte manier van ondersteunen van burgerinitiatieven is ook gekeken naar het beleidsinstrument ‘Oss Innoveert’. Om de effectiviteit van ‘Oss Innoveert’ te beoordelen is het van belang te weten of de initiatiefnemers het beoogde doel, dat de gemeente Oss met dit beleidsinstrument wil bereiken, ook door hen ervaren wordt. Ruim 90% van de respondenten geeft aan dat het doel van ‘Oss Innoveert’ volgens hen is om burgerinitiatieven een kans te geven, met daarbij mogelijkheden voor een financiële bijdrage (R1 t/m R8, R10 en R11). Via dit beleidsinstrument is er een hogere kans op het ontstaan van burgerinitiatieven die zich richten op de verbetering van de maatschappij. Ongeveer 35% van de respondenten gaf daarbij aan om met de burgerinitiatieven iets te willen betekenen voor kwetsbare groepen in de samenleving (R2, R4, R8 en R10). Thema’s die daarbij worden genoemd zijn; armoede, zorg en welzijn, eenzaamheid, leefbaarheid, sociale cohesie en verbinding.

“Ik denk dat ‘Oss Innoveert’ poogt om een stimuleringsmaatregel die nieuwe burgerinitiatieven van de grond wil krijgen, maar ik heb het nooit goed gelezen. Die een bijdrage moeten leveren aan leefbaarheid, sociale cohesie, verbinding en dat soort dingen. Dat kan van alles zijn, in die zin, er is een heel palet aan verscheidenheid van initiatieven” (R6)

Drie respondenten gaven aan dat het doel van ‘Oss Innoveert’ te maken heeft met het ontplooiën van nieuwe ideeën of initiatieven (R6, R7 en R9). Hiermee wordt bedoeld dat deze respondenten denken dat het ‘Oss Innoveert’ het doel heeft om daadwerkelijk ideeën te ontwikkelen die nog niet bestaan in Nederland of in de gemeente Oss. Opvallend is dat bijna 75% van de initiatiefrijke burgers innovatie in eerste instantie niet geassocieerd wordt met het beleidsinstrument. Dit is opvallend omdat ‘Oss Innoveert’ in de naam al duidelijk maakt dat het zich richt op innovatie, maar het niet gezien of gezegd wordt door de respondenten. Andere genoemde doelen van ‘Oss Innoveert’ volgens de respondenten waren dat de gemeente uiteindelijk geld kan besparen of verantwoordelijker met geld kan omgaan door dit geld te steken in innovatieve projecten in plaats van uitvoering door dure professionele organisaties. Niet alleen het besparen van geld werd genoemd, ook het besparen van werkzaamheden bij de gemeente is als een doel genoemd. Al met al betekent het dat de burger weet dat ‘Oss Innoveert’ ervoor staat om kansen voor burgerinitiatieven te verhogen. Dit wordt met name ervaren door de financiële hulp die geboden kan worden. Er heerst verdeeldheid wat betreft de doelgroep voor de initiatieven. Sommige respondenten schatten in dat het voor kwetsbare mensen bedoeld is (R2, R4 en R8), andere respondenten hebben hier geen mening over of denken dat het voor iedereen is. Tot slotte zijn er drie respondenten die aanhalen dat het een nieuw initiatief in gemeente Oss behoort te zijn (R4, R6 en R7). De wens van de gemeente om innovatief te denken is echter niet bij alle respondenten kenbaar of opgevallen. Dit ondanks het beleidsinstrument ‘Oss Innoveert’ heet. Het belangrijkste is dat bijna alle respondenten ‘Oss Innoveert’ linken aan het bevorderen van burgerinitiatieven. Het vernieuwende/innoverende aspect van het initiatief wordt echter weinig ervaren.

4.4 Overheidsondersteuning collectieve zelfredzaamheid

In deze paragraaf worden de drie varianten van overheidsondersteuning zoals in het theoretisch kader uitgebreid aan bod is gekomen beschreven in relatie tot de empirie. Per variant worden de voordelen en risico's besproken die uit de interviews naar voren kwamen.

Een belangrijk resultaat uit de empirie is dat er gevarieerd gedacht wordt door de initiatiefnemers voor wat betreft de ondersteuning vanuit de gemeente. Van de 11 respondenten vinden twee respondenten een stimulerende rol het meest geschikt, drie andere kiezen voor een coproducerende rol en voor vijf respondenten lijkt de faciliterende rol van de overheid het meeste succes op te leveren om de collectieve zelfredzaamheid te verhogen. Eén respondent

kon geen keuze maken, hij is van mening dat de gemeente moet kijken welke vorm van sturing nodig is. Het verschilt heel erg per initiatief (R6). Daarmee is het lastig een variant aan te wijzen waar de overheid zich aan kan vasthouden om de zelfredzaamheid effectief te kunnen verhogen. Er is geen relatie te zien tussen de voorkeur van sturing en de hoogte van het budget dat aangevraagd is. Het is dus niet vanzelfsprekend dat wanneer er een bepaald budget wordt aangevraagd, de gemeente weet welke manier van sturing het meeste succes op levert. Het blijkt dat er per initiatiefnemer een andere vorm gevraagd wordt waardoor de overheid flexibel moet handelen en meer vraaggericht te werk moet gaan om aan de wensen en voorkeuren van de verschillende initiatiefnemers te kunnen voldoen. In tabel 4.1 wordt dit in een overzicht weergegeven. De budget-categorieën zijn als volgt ingedeeld: 1= €0-5000. 2= €5000-15.000 3= €15000+

Naam initiatief	Meest geschikt geacht	Budgetcategorie
Taal voor het Leven	Stimuleren	3
Geffen Zorgt	Faciliteren	3
Natuurspeeltuin	Faciliteren	2
Wereldvrouwen Oss	Coproduceren	1
Webinars Samen beter thuis	Coproduceren	2
Kookclub de Haar	Faciliteren	1
Montana Oss	Faciliteren	1
Duofiets	Coproduceren	2
Oss kent Ons	Stimuleren	2
Kookmaatjes	Faciliteren	3
Berghsleven	Geen voorkeur	2

Tabel 4.1: Overzicht meest geschikte variant per initiatief

Naast de interviews met de initiatiefnemers van de burgerinitiatieven heeft er een inventarisatie plaats gevonden onder de beleidsmedewerkers die te maken hebben met 'Oss Innoveert'. Uit de focusgroep blijkt dat de beleidsmedewerkers uitsluitend de faciliterende rol van de overheid als meest geschikte variant zien waarbij vooral de burger zelf aan de slag moet gaan met initiatieven en de gemeente een zo klein mogelijke rol moet hebben. In paragraaf 4.5 wordt dit verder toegelicht. In deze paragraaf worden de resultaten toegelicht en onderbouwd zoals deze uit de empirie naar voren zijn gekomen.

Stimulerend

Een overheid die actief stimuleert om te zorgen dat burgers initiatieven ontplooiën, is een van de drie varianten hoe er in de theorie gedacht wordt over hoe de rol van de overheid zou moeten

zijn ten aanzien van burgerinitiatieven. 18% van de respondenten zien deze variant als meest geschikte rol voor de overheid om de collectieve zelfredzaamheid te verhogen (R8 en R11). Zij gaven aan dat een regierol vanuit de overheid noodzakelijk is om te zorgen voor een effectief initiatief dat maximaal kan presteren. Daarnaast zijn er respondenten van mening dat het initiatief vanuit de burgers moeten komen. Daar komt de kracht van een initiatief vandaan (R8). Men zal meer ideeën krijgen over initiatieven op het moment dat een actieve overheid dit stimuleert. Ook R9 sluit zich aan bij deze gedachtegang. Pas bij een bericht van een stimulerende overheid gaan burgers nadenken en komt men erachter dat er vele ideeën zijn.

“Ik ga niet zomaar van alles zitten verzinnen en dan denken waar ik dat gefinancierd kan krijgen” (R8)

Precies het tegenovergestelde vertelde R11. De respondent is wel van mening dat de financiële prikkel bijdraagt aan het initiatief. Voor hem was dit echter niet de prikkel om te beginnen omdat de initiatiefnemers graag hun initiatief wilden opstarten en aan het zoeken waren naar geldbronnen. Doordat de gemeente stimuleert door haar burgers op te zoeken door langs de wijken te gaan zal de zelfredzaamheid het best verhoogd kunnen worden (R11).

Een andere respondent vertelde dat de gemeente niet zelf moet stimuleren omdat de gemeente dat niet kan. R6 is van mening dat de overheid zich niet bezig moet houden met stimuleren maar met beleid schrijven. In dat beleid worden de mogelijkheden duidelijk en wordt dit ook naar buiten gebracht. “Maar stimuleren is meer dan dat”. Belangrijk bij stimuleren is dat de overheid de burger niet in de weg moet gaan zitten, hetzelfde voordeel als bij faciliteren.

Er worden ook een aantal risico's bij deze manier van sturing genoemd. Een risico dat bij de stimulerende overheid genoemd wordt is dat als je met de overheid een manier van samenwerking aangaat, de overheid een regierol heeft en daarbij in aanraking komt met een stroperige voortgang. Daarmee wordt bedoeld dat het lang duurt voordat er besluiten worden genomen, meerdere overlegorganen zorgen voor ruis. R3 is daarom ook voorstander voor de faciliterende overheid.

Faciliterend

Bijna 50% van de respondenten ziet de faciliterende rol van de overheid als de meest geschikte variant om de collectieve zelfredzaamheid te verhogen. Het meest gebruikte argument hiervoor

was dat de burgers vrij worden gelaten in hoe ze vormgeven aan het initiatief zonder bemoeienis van de overheid (R1, R3, R4 en R11). Bemoeienis wordt gezien als de inhoudelijke inmenging vanuit de gemeente. De respondenten vinden het fijn als de gemeente geen regels, restricties of andere eisen neerlegt voor een initiatief dat bedacht is door een burger. De burger zal het toch moeten uitvoeren en daarom wordt het door de burgers gewaardeerd als zij vrij zijn in hoe ze het initiatief vormgeven en aanpakken. Faciliteren wordt gezien als het bieden van financiële of niet-financiële middelen door de gemeente. Voorbeelden van niet-financiële middelen die worden genoemd zijn gereedschap voor groenvoorziening zoals scheppen (R11), ruimtes/zalen (R7) en deskundigheidsbevordering en bijscholing van mensen in de dorpsraad (R6). R1 laat zich uit over dat iedereen op zijn eigen manier werkt en wat voor hem of haar het fijnst is. Ook is het daarbij niet bevorderlijk om elke week of maand een verantwoording naar de overheid te moeten sturen met de voortgang en de keuzes. Voor een faciliterende rol van de overheid is het uitstralen van vertrouwen naar een initiatiefnemer erg belangrijk. De initiatiefnemer de ruimte geven en kansen bieden om het initiatief op hun eigen manier en wens in te vullen. R4 vult aan dat het bij faciliteren vooral op de intrinsieke motivatie gericht is. Deze wordt alleen bereikt bij een faciliterende overheid die vrijheid geeft omdat dan de intrinsieke motivatie zichtbaar wordt.

Er worden ook een aantal risico's bij een faciliterende rol van de overheid genoemd wat betekent dat niet in alle gevallen de overheid faciliterend moet optreden en daarbij veel vrijheid moet geven aan de burgers. Ten eerste is een faciliterende aanpak fraudegevoelig. Doordat er te veel vrijheid gegeven wordt kunnen er problemen ontstaan of misbruik worden gemaakt van de financiële injectie (R1). Hier sluit R8 zich deels bij aan. Het liefst zou ze de faciliterende aanpak als favoriet zien, echter ziet diegene het niet zitten omdat het te veel eigen initiatief vraagt van burgers. Burgers zijn vaak niet op de hoogte van de mogelijkheden die er zijn en zullen daardoor minder snel met een initiatief komen. R9 geeft aan dat de faciliterende rol zou wegvallen omdat volgens diegene het beste resultaat wordt bereikt door samen op te trekken.

Drie respondenten zien dat 'Oss Innoveert' de meeste raakvlakken heeft met een faciliterende rol (R1, R2 en R6). Daarnaast zijn er nog twee respondenten die een combinatie zien tussen de stimulerende en faciliterende rol (R5 en R8). Deze respondenten zijn van mening dat de gemeente Oss de initiatiefnemers vrijlaat in hun initiatief. Vooraf stel je een plan op, op basis van een format opgesteld door de gemeente. Eén jaar na het initiatief moet er nog een eindverantwoording ingevuld worden. Naast deze manieren van verantwoording worden burgers volkomen vrijgelaten en hebben ze nagenoeg geen bemoeienis.

Coproduceren

De coproducerende rol van de overheid is ingesteld op samenwerking met de burger waarbij de burger en de gemeente/overheid gelijkwaardig aan elkaar zijn. R7 vertelt bij het horen van deze variant dat er veel verschillende vormen van coproduceren zijn. Hij bedoelt daarmee dat er verschillende vormen zijn waarin de overheid en burger samenwerken op verschillende niveaus en via verschillende besluitvormingstrajecten.

“Cocreëren is ook vijftig tinten grijs. Dat kan heel gelijkwaardig zijn, maar ook totaal niet”.

(R7)

R7 merkt op dat coproductie de beste manier is om zelfredzaamheid te verhogen. Want stimuleren komt altijd terecht bij degenen die het, het minste nodig hebben, aldus R7. Het gaat juist om mensen die niet zelfredzaam zijn. Je moet er als overheid direct bij betrokken blijven wil je burgers zelfredzamer maken.

Andere respondenten zien vooral het voordeel van de samenwerking bij coproductie (R2, R9 en R10). Een belangrijke voorwaarde bij coproductie is wel dat het voor een gezamenlijke doelstelling moet zijn (R4). Door middel van coproductie wordt de burger bij de hand genomen om het samen met de overheid op te pakken. Een kleine 30% ziet coproductie als meest geschikte variant om de collectieve zelfredzaamheid te verhogen (R2, R9 en R10). Als gemeente kan je een initiatief niet loslaten omdat de groep waarvoor het bestemd is erg kwetsbaar is. Zij durven niet verder te gaan met een initiatief. Bij een coproducerende rol is de overheid ervoor om de initiatiefnemers en deelnemers bij de hand te nemen en te motiveren op het moment dat het tegenzit. Ook een stukje controle heeft daar mee te maken. Er moet een bepaalde frequentie van controle op zitten om te kijken of er op de goede manier met de vergeven financiën wordt omgegaan. Ook dit is een reden om als overheid te gaan samenwerken met de burger in de vorm van een coproductie (R2).

Het grootste risico dat bij een coproducerende rol van de overheid gegeven wordt is dat samenwerken met de overheid zorgt voor stroperigheid van het initiatief. Daarmee wordt bedoeld dat het tempo van actie laag blijft door de vele overlegorganen binnen de ambtelijke organisatie (R3). Daarnaast zijn er binnen de ambtelijke organisaties afdelingen en functies die elkaar tegen spreken. R11 heeft een praktijkvoorbeeld ervaren dat de ambtenaren het anders zien dan dat de wethouder het ziet. Dit zorgde alleen maar voor problemen en dit zorgde ervoor

dat het tempo van het initiatief verminderde. Daarnaast is R11 bij een coproducerende rol bang voor het afwijken van doelen tussen overheid en burgers. Het doel kan op papier hetzelfde zijn, echter kan er in de interpretatie ervan hele andere achterliggende gedachten zijn. Dit zorgt ook voor problemen. R8 gaf nog een ander risico aan. Als burgers en de gemeente het samen doen zien inwoners het toch vaak dat het een actie vanuit de gemeente komt en niet van de burgers zelf. De gemeente gaat als het ware met de 'eer' vandoor. Eén respondent vindt dat 'Oss Innoveert' zich als coproducerende partij opstelt. R2 ervaart dit omdat ze samen met de gemeente dit initiatief op poten heeft gezet. Het gevoel van controle was aanwezig wat dit gevoel versterkte.

Juichen

R7 wil er nog een variant aan toevoegen wat het meest aansluit bij stimuleren en faciliteren: juichen. Het aanmoedigen van en applaudisseren voor initiatiefnemers die een initiatief starten voor de samenleving. R7 schaaft het stimuleren zoals in de theorie staat omschreven passiever in dan het juichen. Bij juichen probeer je een gevoel van de initiatiefnemer te versterken. De juichende variant is wel actiever dan faciliteren omdat er contact wordt gezocht met de initiatiefnemers vanuit de gemeente in plaats van dat ze afwachtend zijn. Er zijn meerdere respondenten die zowel voordelen zagen in de stimulerende als in de faciliterende variant (R4 en R8). De juichende variant kan deze combinatie maken. Met het aanmoedigen van initiatiefnemers wordt er snel vertrouwen gewonnen bij de doelgroep. Ze voelen zich sneller gewaardeerd doordat ze een compliment of een blijk van waardering krijgen. Belangrijk bij de juichende variant is dat de overheid zich niet of nauwelijks bemoeit met de inhoud van het initiatief. Het meest gewaardeerde aspect van de faciliterende rol wordt op deze manier meegenomen. Het aanjagende gevoel bij de stimulerende rol kenmerkt zich door korte en snelle conversaties vanuit de beleidsmedewerkers om waardering voor hun tijd en energie uit te spreken en interesse te tonen vanuit de lokale overheid. Tijdens die korte conversaties kunnen uiteraard wel aanbevelingen en nieuwfeitjes gedeeld worden, echter is het belangrijk dit op informele toon te doen. Het idee en de inhoud blijft van de burger zelf. Door deze elementen samen te voegen kan er een volwaardige nieuwe variant worden toegevoegd aan de huidige drie.

4.5 Reflectie beleidsmedewerkers

Uit de focusgroep met de beleidsmedewerkers blijkt dat zij een voorkeur hebben voor faciliteren, hier waren ze het unaniem over eens. Ook stimuleren en supporteren is genoemd. Dit wordt duidelijk door onder andere een citaat van een van de beleidsmedewerkers:

“Het moet vooral komen door de andere partij, moet het ingediend worden. Als overheid ben je in burgerparticipatie zoals in ‘Oss Innoveert’, niet als eerste aan zet. Je bent heel afwachtend op wat er gaat komen. En dan pas ga je kijken wat passend is om in te gaan zetten” (B6)

Deze uitspraak werd gedragen door de andere aanwezige beleidsmedewerkers. Niet alleen werkt het beleidsinstrument ‘Oss Innoveert’ zo, ook wordt dit gezien als de meest geschikte rol om burgerinitiatieven te begeleiden en de collectieve zelfredzaamheid te verhogen. Doordat de overheid pas in actie komt als er door een burger een initiatief aanlevert past dit het beste bij de faciliterende rol. Daarnaast wordt er ook gezegd dat de overheid zich niet te veel moet bemoeien met hoe zij denkt dat het moet gebeuren. Laat de bestaande initiatieven los en probeer niet de normen en waarden van de gemeente op het initiatief los te laten (B1). Een voorbeeld hiervan werd gegeven in de wijk de Ruwaard. De zogeheten Proeftuin Ruwaard. Daarbij heeft de gemeente de handen op de rug gehouden en weinig eisen gesteld aan de initiatieven, met succes, aldus de beleidsmedewerker.

De stimulerende rol wordt ook regelmatig genoemd tijdens de focusgroep. Dit is zichtbaar bij ‘Oss Innoveert’ doordat bijvoorbeeld plannen die ingediend worden en nog niet af zijn, worden ondersteund met de verdere invulling. De beleidsmedewerkers gaan op zo’n moment met de initiatiefnemer in gesprek om de ontbrekende stukken mee in te vullen. Daarnaast wordt ook gezegd dat het platform dat de gemeente faciliteert ook een stimulerend effect heeft (B1). Verder wordt het zorgen voor korte lijntjes van initiatiefnemer naar beleidsmedewerker als een vorm van stimuleren gezien. Op deze manier kunnen ze bij het minst of geringste contact opnemen en hulp krijgen waar nodig. De belangrijkste conclusie is dat de beleidsmedewerkers van mening zijn dat de initiatieven uit burgers zelf moeten komen en als ze eenmaal tot plan zijn verheven, dat dan de overheid pas in actie komt om te ondersteunen met geld en/of middelen. Daarmee zit er een verschil tussen hoe de beleidsmedewerkers denken over de rol van de overheid en hoe de initiatiefnemers denken. Het verschilt per initiatiefnemer welke rol ze fijner vinden. Dit wil dus niet zeggen dat de faciliterende rol, die als favoriet bij de

beleidsmedewerkers bestempeld is, het meest geschikt lijkt. Beleidsmedewerker B6 gaat dieper in op ‘Oss Innoveert’. Zij zegt:

“Als er geen enkele zelfredzaamheid in de buurt is dan zal er nooit iets komen. Dan is een ander instrument nodig om burgerparticipatie te verhogen. Dan is dit niet het juiste instrument” (B6)

Hiermee wordt gesuggereerd dat de beleidsmedewerkers werkzaam voor ‘Oss Innoveert’ geen enkele stap ondernemen om de burger zelfredzamer te maken, maar dat het ten alle tijden uit de burger zelf moet komen. Als de burger niet met een initiatief komt is het trekken aan een dood paard. B1 nuanceert de opmerking door te zeggen dat B6 bedoelt dat als een maatschappelijke issue in gemeente Oss niet via ‘Oss Innoveert’ wordt opgelost, dit probleem via andere beleidsinstrumenten en middelen aan te pakken is. Een ander voorbeeld is dat de beleidsmedewerkers van ‘Oss Innoveert’ willen dat de aanvragen duurzaam zijn, door samen te werken met andere partijen en daarmee te verbinden om te zorgen dat meer mensen het initiatief dragen. Dit moet echter wel vanuit de burger zelf komen en stelt de gemeente alleen de vraag om erover na te denken met wie de initiatiefnemers de samenwerking aan gaan. Het is dus niet de taak van de gemeente om te verbinden met andere partijen, maar juist kritische vragen stellen en indirect bewust maken dat het noodzakelijk is die samenwerking aan te gaan om een sterk initiatief te starten.

4.6 Factoren belangrijk bij verhogen collectieve zelfredzaamheid

Gedurende de interviews zijn er tal van factoren naar voren gekomen waar een gemeente/overheid op moet letten wil het een effectievere manier van verhoging van de collectieve zelfredzaamheid laten plaatsvinden. Tijdens de interviews is via open wijze gevraagd welke factoren van belang zijn. Daardoor zijn veel gevarieerde antwoorden gegeven en resulteerde het in weinig overlappende factoren. In totaal zijn er 25 verschillende factoren genoemd die deels overlap hebben en deels opzichzelfstaande zijn. De factoren die meer dan één keer genoemd zijn worden in deze paragraaf besproken. Deze worden beschouwd als de relevante factoren omdat deze door meerdere respondenten gedragen worden.

Ongeveer 45% van de respondenten vindt het belangrijk vertrouwen vanuit de gemeente te voelen bij het opstarten en uitvoeren van een burgerinitiatief (R1, R2, R3, R8 en R9). Vertrouwen betekent dat de initiatiefnemers de waardering voelen voor het werk wat ze leveren (R3). Daarnaast is het ruimte en vrijheid bieden aan de initiatiefnemer ook een vorm van vertrouwen omdat de overheid de initiatiefnemer vrij laat in hoe ze het initiatief vormgeven (R1). Het op een bepaalde manier op de hoogte blijven van het initiatief wordt ook door een aantal respondenten genoemd (R2, R9 en R11). Doordat de overheid/gemeente betrokken is, geeft dit de burger meer energie, waardering en ook vertrouwen om het initiatief door te zetten. Door betrokkenheid te tonen door als beleidsmedewerker langs te komen, vragen of er nog hulp nodig is en het meedenken wordt de bereidheid van de initiatiefnemer hoger en is er een verhoogde kans op een succesvoller initiatief en daardoor ook een effectievere manier van zelfredzaamheid verhogen (R9).

Daarnaast is een belangrijke factor voor de overheid om de burgerinitiatieven te koppelen aan professionele organisaties en andere bestaande burgerinitiatieven. Nagenoeg de helft van de respondenten was van mening dat deze koppeling voor een positieve werking van de zelfredzaamheid zou leiden (R6, R7, R8, R9 en R11). Een gemeente heeft de kennis en ingangen bij professionele welzijnsorganisaties en bedrijven. De overheid kan daardoor makkelijker afspraken maken met deze partijen over de inzet van vrijwilligers en vertellen over hun ervaringen in bijvoorbeeld de zorg (R6). De kwaliteit van het initiatief zal door koppeling met professionele organisaties worden verhoogd. Met vrijwilligers is het veel moeilijker om afspraken te maken en deze voor lange tijd te waarborgen. Ze zijn namelijk geen verantwoording schuldig. De gemeente kan hier een rol in spelen door een partij te koppelen aan een initiatief zodat er regie op zit (R8). Met regie wordt niet bedoeld dat er een leidinggevende is, maar iemand die controleert, gesprek aan gaat, oppert waar er nog potjes zijn et cetera. Drie andere respondenten waren van mening dat er meer met de bestaande initiatieven samengewerkt kan worden (R2, R3 en R4). R2 kwam tot de conclusie dat er in Oss een aantal initiatieven zijn die veel raakvlak met elkaar hebben en elkaar zouden kunnen versterken. Deze samenwerking komt moeilijk van de grond.

‘De initiatiefnemers beschermen vaak hun eigen toko’ (R2)

Het nadeel is dat initiatiefnemers achter hun initiatief gaan staan en zich niet flexibel opstellen in de samenwerking met een ander. Daar voelen sommige initiatiefnemers zich te trots voor.

Hier ligt een taak voor de gemeente door de samenwerking meer te stimuleren. Het met elkaar in contact komen en de bemiddelende rol door elkaar te versterken wordt gezien als een taak voor de gemeente (R2, R3, R4, R9 en R11).

Een ander genoemde factor is marketing. Het bereiken van mensen wordt hiermee bedoeld door de respondenten. In een gemeente heb je te maken met verschillende type inwoners en deze zijn ieder op hun eigen manier makkelijk te bereiken (R5 en R7). Ruim 35% van de respondenten gaf aan deze factor belangrijk te vinden om de zelfredzaamheid te verhogen. De beleidsmedewerkers moeten dus energie steken in het bereiken van mensen om de mogelijkheden die er zijn omtrent financiering en middelen die beschikbaar zijn gesteld door de gemeente te informeren. In gemeente Oss gebeurt dit nu via lokale kranten. Maar de respondenten geven aan dat er meerdere communicatiekanalen gebruikt kunnen worden om de mogelijkheden breder bekend te maken bij de burgers. Bijvoorbeeld via social media (R11).

Drie respondenten noemen laagdrempelig als een belangrijke factor (R1, R3 en R5). Met laagdrempelig wordt door de respondenten bedoeld dat er makkelijk contact te leggen is met de betrokken beleidsmedewerker binnen de gemeente via de mail maar ook telefonisch. Tevens wordt er mee bedoeld dat het aanvraagformulier redelijk eenvoudig in te vullen en overzichtelijk is. R1 bedoelt met laagdrempelig ook dat ze de mensen ruimte geven en flexibel zijn bij de aanvraag en behandeling van de initiatieven.

Vanuit de beleidsmedewerkers worden ook een aantal factoren genoemd, maar deze komen niet altijd overeen met de factoren van de initiatiefnemers. De combinatie zoeken met professionele organisaties en/of medepartners noemen de beleidsmedewerkers net als de initiatiefnemers. Een andere factor waar de gemeente rekening mee moet houden bij het bevorderen van zelfredzaamheid is het de ruimte en tijd gunnen om tot een goed doordacht initiatief te komen (B3 en B6). Er wordt verteld dat het niet realistisch is om te verwachten dat het binnen een paar weken tijd een plan ligt wat uitgerold kan worden en wat tot een succes kan leiden. Dit blijkt ook uit de praktijk van het afgelopen jaar. Veel initiatieven hebben in de aanloop en opstart langer werk nodig dan vooraf gedacht. Dit is niet per se negatief, aldus B6. De gemeente wil het liefst dat de burgers zelf hun eigen plan bedenken en niet dat de gemeente bepaalde keuzes voor hen invult. Door een houding aan te nemen van vragen stellen in plaats van dingen in te vullen zal de burger zich meer gewaardeerd voelen en het initiatief ook meer eigen (B6). Deze aanpak vraagt ook een andere rol van de ambtenaar. De ambtenaar zal niets moeten opleggen

of invullen maar door middel van kritische vragen de burger zelf laten nadenken over bepaalde mogelijke problemen en andere zaken waar vooraf goed over nagedacht moet worden.

Voor de faciliterende benadering zoals de beleidsmedewerkers deze zien kan er nog één belangrijke factor worden genoemd; geld. Het is logisch dat er geld beschikbaar moet zijn om burgerinitiatieven te kunnen ondersteunen. Echter is het van belang niet kenbaar te maken hoeveel geld er maximaal beschikbaar is per initiatief. B1 zegt hierover;

“We zijn bang dat er aanvragen naar het geld worden toegeschreven” (B1)

Uiteindelijk kan geconcludeerd worden dat er onder de initiatiefnemers verdeeldheid is over de meest geschikte vorm van ondersteuning van burgerinitiatieven. Bij de beleidsmedewerkers is dit niet het geval en zien ze de faciliterende overheid als meest geschikt. De redenen hiervoor zijn om te zorgen dat de burgers echt hun eigen initiatief ontwikkelen en zich ook eigenaar van het initiatief voelen. Dit heeft volgens de beleidsmedewerkers effect op de mate van succes. Door als ambtenaar de juiste vragen te stellen proberen ze zich in te spannen om de kwaliteit van het initiatief te waarborgen. Het risico volgens één van de initiatiefnemers bij een faciliterende overheid is dat het fraudegevoelig is (R1). Het vrij laten van een initiatief met weinig tot geen contact met ambtenaren terwijl er wel geld beschikbaar is kunnen ook de kwade personen aanwakkeren om hier misbruik van te maken. Daarnaast is niet elke burger in staat om zelf een initiatief te bedenken en op te starten. Deze risico's worden niet gezien door de beleidsmedewerkers. Er zijn daarmee dus een aantal verschillende factoren die beleidsmedewerkers niet zien en initiatiefnemers wel degelijk belangrijk vinden. In tabel 4.2 staan de genoemde factoren opgesomd. Alleen de koppeling met professionele organisaties is een belangrijke factor dat door beide partijen gezien en genoemd wordt.

Initiatiefnemers	Beleidsmedewerkers
Vertrouwen van lokale overheid	Koppeling professionele organisaties
Koppeling met professionele organisaties + mede-initiatieven	Initiatiefnemers ruimte en tijd geven
Marketing/Bereiken verschillende doelgroepen	Kritische vragen stellen door ambtenaar
Laagdrempeligheid	

Tabel 4.2: Factoren ter bevordering collectieve zelfredzaamheid

4.7 Praktische bevindingen

Uit de verschillende interviews met de initiatiefnemers zijn een tal van interessante en relevante opmerkingen gemaakt over ‘Oss Innoveert’. Dit varieert in de sterke punten, belemmeringen en andere praktische zaken waar ‘Oss Innoveert’ sterker van kan worden. In deze paragraaf zullen deze worden gepresenteerd.

Inspiratiebijeenkomsten

Wat betreft sterke punten van ‘Oss Innoveert’ die genoemd zijn door de respondenten is het meest genoemde antwoord de inspiratiebijeenkomsten (R1, R2, R3, R5, R6, R7 en R8). Tijdens de inspiratiebijeenkomsten worden nieuwe ideeën door middel van een pitch gepresenteerd. Het publiek wat hierop af komt is uitgenodigd door de gemeente en heeft vaak een link met het onderwerp of met het thema. Ook oud-initiatiefnemers worden uitgenodigd om de pitches te beluisteren en daarna van feedback te voorzien onder begeleiding van een beleidsmedewerker van de gemeente (R5). De inspiratiebijeenkomsten worden als waardevol beschouwd omdat mensen met elkaar verbonden worden en zo het initiatief meer daadkracht geven en de effectiviteit verhogen door middel van tips. Eerder is door de beleidsmedewerkers gezegd dat verbinden geen taak is van de gemeente. Bij ‘Oss Innoveert’ wordt dit juist wel gedaan, en gewaardeerd door de respondenten. Ook wordt het ervaren als een bijeenkomst die bijdraagt aan het vergroten en versterken van het netwerk (R1, R2 en R5). Initiatiefnemers worden daadwerkelijk wijzer van inspiratiebijeenkomsten omdat iedereen zijn eigen kennis heeft die gecombineerd wordt op zo’n bijeenkomst (R1). Het gesprek aangaan met de bezoekers wordt op een bijeenkomst gestimuleerd.

“Als je dat gesprek stimuleert dan stimuleer je ook de maatschappelijke ontwikkeling, betrokkenheid en eigenaarschap. Je hebt zo veel meer draagvlak in plaats van dat een ambtenaar zegt; ‘het is goed, je mag door!’” (R7)

Na tal van positieve uitlatingen zijn er ook een aantal verbeterpunten genoemd voor de inspiratiebijeenkomsten. De groep aanwezigen tijdens zo’n bijeenkomst zijn vaak minimaal 100 personen. Dit werkt niet bevorderlijk om snel en gericht feedback te geven. Kleinere groepen zou hiervoor een oplossing kunnen zijn (R10). Een andere respondent gaf te kennen dat de inspiratiebijeenkomsten niet nodig zijn om contacten op te doen. R4 vindt het overbodig om altijd samen te komen voor een bijeenkomst. In plaats daarvan kunnen mensen bellen of op een andere manier contact opnemen met de personen die ze nodig hebben. Het kost allemaal

geld, je organisatie en catering. R4 pleit er daarom voor dat geld in de initiatieven zelf te steken in plaats van de bijeenkomsten.

Laagdrempelig

Daarnaast is een ander veel genoemd punt dat het een laagdrempelige vorm is om ideeën te delen en daarvoor een bepaalde financiële bijdrage voor te vragen. De bereikbaarheid is goed en het formulier/format waar je in eerste instantie je plan indient is overzichtelijk en niet ingewikkeld (R3 en R5). Dit is in vergelijking met een normale subsidieregeling veel eenvoudiger. Door de eenvoudige en laagdrempelige manier zorgt het ervoor dat de procedure van planaanvraag tot goedkeuring relatief kort duurt.

Manier van verantwoording

De manier van verantwoording van het initiatief bestaat uit het invullen van een aantal formats. Dat is bij de aanvraag van het initiatief en bij de verantwoording na één jaar. Deze formats dwingen de respondenten om na te denken over waar het geld gebruikt voor wordt en hoe ze hun doel concreet willen bereiken (R11).

“Je krijgt natuurlijk een format van een soort, ik wil niet zeggen een bedrijfsplan, maar wel een plan van aanpak. Daar staat ook in wat het resultaat is. Ik zou niet zomaar geld steken als je dat niet op je netvlies hebt. Het format vond ik perfect. Dat dwingt je om over dingen na te denken. En dat geeft je ook weer handvaten en eyeopeners (R11).

Naast R11 waren R5, R6 en R10 positief over de organisatie van manier van verantwoording. Zij gaven aan het logisch te vinden dat er een verantwoording geschreven moet worden over hoe ze het plan aanpakken en wat ze met het geld gedaan hebben. Twee respondenten gaven aan de bestaande formats voor de verantwoording als lastig te hebben ervaren. R9 gaf als suggestie om een format met vragen te maken maar de respondent is wel vrij om de vragen in eigen woorden te veranderen of te beantwoorden. R1 vond het een hoop papierwerk dat laat blijken dat er weinig vertrouwen is in de initiatiefnemer. Deze respondent vond geen bijval bij de andere respondenten die dit niet beaamden. Er kan dus geconcludeerd worden dat het merendeel tevreden is over de manier van verantwoording.

Geen ‘Oss Innoveert’

Op de vraag of het initiatief was doorggegaan als er geen budget van ‘Oss Innoveert’ beschikbaar was zijn de respondenten eens; Het blijkt moeilijk om via een andere weg geldbronnen aan te boren dan via de gemeente Oss. Ongeveer de helft van de respondenten zegt dat het initiatief ook door was gegaan met minder budget en minder grote opzet (R1, R3, R4, R5 en R7). Ook zouden sommigen net zo lang door zoeken naar een fonds waar wel geld beschikbaar is (R3 en R4). De andere helft geeft aan dat het initiatief zonder de ‘Oss Innoveert’ gelden nooit zou zijn gestart en dat het geen bestaansrecht heeft.

Praktische adviezen

Aan het eind van de interviews is er gevraagd of de respondenten nog praktische adviezen voor ‘Oss Innoveert’ hadden ter verbetering van het beleidsinstrument. Hier kwamen erg gevarieerde antwoorden uit wat vaak betrekking had op één ervaring of op het initiatief. Toch zijn er een tweetal tips genoemd door meerdere respondenten zijn genoemd. Allereerst is er geopperd om de inspiratiebijeenkomsten op verschillende locaties te organiseren (R3 en R11). Voorheen zijn alle inspiratiebijeenkomsten in de Pauluskerk te Oss geweest. Het lijkt de respondenten leuk om het een keer op een andere locatie te houden om ook andere buurten en wijken aan te spreken. Het is begrijpelijk dat op één locatie het makkelijker te organiseren is, maar met een klein beetje moeite kan het ergens anders plaats vinden en wordt de omgeving er meer bij gebruikt, aldus R3. R11 sluit hierbij aan: “Je moet naar de mensen toe”. Dan worden de mensen bereikt uit de dorpen of kernen waar het georganiseerd wordt. Het bewandelen van meerdere paden zorgt ervoor dat er echt iets bereikt kan worden (R11). Er haken een heleboel mensen af doordat het altijd op één locatie is en niet in de buurt komt. Een suggestie hiervoor is om een tour door gemeente Oss te doen. Via deze weg kan er eenvoudig ideeën op worden gehaald. Dit past in de stimulerende rol van de overheid ten aanzien van zelfredzaamheid. Dit heeft als gevolg dat de gemeente Oss meer arbeidstijd kwijt is aan het bevorderen hiervan.

De tweede advies die door meerdere respondenten is genoemd was de marketing omtrent ‘Oss Innoveert’ (R5, R8 en R11). Deze respondenten zijn van mening dat er veel meer mensen bereikt kunnen worden. Het moet marketing-achtig benaderd worden om een hoger bereik te krijgen (R5). Op dit moment is de promotie via een lokaal weekblad en de website van de gemeente Oss. R8 wist in eerste instantie niet dat ‘Oss Innoveert’ bestond. Een vriendin had het in een krantje gelezen en zodoende de respondent getipt. Een suggestie die wordt gedaan is dat de gemeente Oss langs een paar bedrijven, scholen of overheidsinstellingen gaat om het via hun

verder te promoten. Communicatie is een lastige horde in dit proces. Er moet grondig nagedacht worden aan de manier hoe dit het beste kan worden ingevuld worden (R11). Ook hier wordt er van de respondenten verwacht dat de ambtenaren van gemeente Oss meer tijd steken in ‘Oss Innoveert’. Door via meerdere communicatiekanalen de boodschap en mogelijkheden te verspreiden zullen er meer mensen worden bereikt. Dit zal ervoor zorgen dat er meer burgerinitiatieven worden gestart en dat de collectieve zelfredzaamheid wordt verhoogd.

5 Conclusie

Op basis van de resultaten uit het theoretisch kader en de empirie is in dit hoofdstuk de conclusie beschreven. In het theoretisch kader is duidelijk geworden dat zelfredzaamheid een lastig te definiëren begrip is, en daardoor ook een lastig te meten variabele voor dit onderzoek. Er is uiteindelijk gekozen voor de definitie die het beste past bij ‘Oss Innoveert’, de zogeheten collectieve zelfredzaamheid. Collectieve zelfredzaamheid draagt bij aan de zelfredzaamheid die burgers samen oppakken om de omgeving zelfredzamer te maken. Dit gebeurt door bewoners die een initiatief bedenken en dit kunnen bewerkstelligen in hun omgeving. Daarna is gekeken naar een effectieve manier van sturing om de collectieve zelfredzaamheid te versterken en verbeteren. Er is een structuur gehanteerd die gebruikt is in een eerder onderzoek (Denters et al., 2013). Dit gaat over de sturing van burgerinitiatieven vanuit de gemeente. Hierbij zijn drie varianten van sturing gehanteerd; stimuleren, faciliteren en coproduceren. Deze structuur is voorgelegd aan de respondenten en is er een link gelegd met ‘Oss Innoveert’. Naast de theorie te vergelijken met de empirie zijn tijdens de interviews onderwerpen aan bod gekomen welke gebruikt zijn om ‘Oss Innoveert’ te evalueren. Dit is uitgevoerd om uiteindelijk een gedegen antwoord te geven op de geformuleerde hoofdvraag. Deze luidt: *In hoeverre is ‘Oss Innoveert’ een effectief middel om de zelfredzaamheid van de Osse burger te verhogen?*

Sturingsprincipes

Er is onder bestaande initiatiefnemers kwalitatief onderzoek uitgevoerd dat antwoord kan geven op de hoofdvraag. Er kan geconcludeerd worden dat er geen eenduidige sturingsvariant favoriet is bij de initiatiefnemers. Naast de drie varianten is er uit de empirie een vierde variant ontstaan. Deze variant heeft zowel raakvlakken met de stimulerende als de faciliterende benadering en wordt betiteld als de juichende variant. Het stimulerende aspect kenmerkt zich door de aanmoediging en het snelle vertrouwen dat een overheid geeft op het moment dat er zich een burger aandient met een initiatief. Het faciliterende aspect zit hem in de afstand tussen overheid en burger doordat de burger het nagenoeg zelf bedenkt en uitvoert. Het hangt per initiatiefnemer af of zij de stimulerende, faciliterende, coproducerende of juichende sturing vanuit de overheid prefereren. Uit het onderzoek is geen factor gekomen waaraan een ambtenaar of beleidsmedewerker kan merken wanneer welke benadering als favoriet wordt gezien en daardoor een grotere kans van slagen heeft. Er kan wel gesteld worden dat de gemeente in de opstartfase veel energie moet steken in de voorkeur van de initiatiefnemer zodat de sturing

daarop kan worden aangepast. Het is van belang dat de sturing wordt aangepast om de initiatiefnemer tevreden te houden en het initiatief te laten slagen. Als het initiatief een succes is, wordt daarmee de collectieve zelfredzaamheid van de Osse burger vergroot.

Verschillende perceptie beleidsmedewerkers-initiatiefnemers

De beleidsmedewerkers die bij 'Oss Innoveert' betrokken zijn, zien allen de faciliterende benadering als variant die het meest succes boekt omdat op deze manier het initiatief van de burger blijft en daardoor het meest aansluit op het idee van de burger. Ook blijft de burger eigenaar van het initiatief, dat zorgt voor een groter verantwoordelijkheidsgevoel. Er is dus een verschil in de perceptie van de beleidsmedewerkers en de initiatiefnemers van 'Oss Innoveert'. Dit valt mogelijk te verklaren doordat er verschillende type mensen initiatieven starten en aanleveren bij 'Oss Innoveert'. Elk type mens heeft zijn eigen voorkeur op welke wijze zij ondersteunt willen worden. De ene burger heeft daarnaast meer kennis over het opstarten van een initiatief dan andere mensen die een idee in hun hoofd hebben maar geen idee hebben over de uitvoer. Mogelijk onderschatten de beleidsmedewerkers deze verschillen in mensen en houden daarom vast aan één specifieke variant van ondersteuning. Echter is dit niet duidelijk aangetoond tijdens dit onderzoek. Daardoor blijft een verklaring voor dit verschil in perceptie moeilijk te achterhalen. Om de collectieve zelfredzaamheid te verhogen zal de overheid gericht moeten werken om de initiatieven van burgers van de grond te laten komen.

Factoren voor zelfredzaamheid

Daarnaast worden er door de initiatiefnemers nog een aantal andere belangrijke factoren genoemd die voor de bevordering van de collectieve zelfredzaamheid voor zowel de Nederlandse gemeenten en 'Oss Innoveert' gelden. Deze factoren zijn onderdelen waar op gelet moet worden en aandacht aan moet worden besteed tijdens het proces van het bedenken van een idee tot en met de uitvoering en evaluatie van het initiatief. Deze factoren zijn; vertrouwen van overheid in burgers, meer naamsbekendheid/marketing voor de mogelijkheden die de gemeente biedt op het gebied van collectieve zelfredzaamheid, nauwere samenwerking met professionele organisaties en mede-initiatiefnemers en als laatst laagdrempeligheid. De factor vertrouwen voelen is eerder uit de literatuur aangehaald als belangrijke factor (Frieling, 2008). Tegelijkertijd zijn er enkele factoren die uit de theorie komen en nauwelijks genoemd zijn, zoals; manier van verantwoording en de vernieuwende rol van de ambtenaar als verbinder. Deze zijn wel ter sprake gekomen maar niet voldoende om te concluderen dat de initiatiefnemers

deze als belangrijke factoren ervaren. Er kan dus gesteld worden dat deze factoren van ondergeschikt belang zijn.

Praktische bevindingen

Wat betreft de praktische bevindingen worden drie onderdelen van ‘Oss Innoveert’ als erg prettig beschouwd door de respondenten. Dat zijn de inspiratiebijeenkomsten, de laagdrempeligheid en de manier van verantwoording. De inspiratiebijeenkomsten zorgen ervoor dat een netwerk wordt opgebouwd tussen initiatiefnemers, welzijnswerkers en andere geïnteresseerden. Dit netwerk kan ervoor zorgen dat het initiatief versterkt wordt door tips van anderen mee te nemen. De laagdrempeligheid komt tot uiting in het makkelijk, direct en snel contact met ambtenaren van de gemeente. Daarnaast zijn het geen lange procedures maar kan er in relatief korte tijd een aanvraag worden behandeld. Over de manier van verantwoording zijn de initiatiefnemers ook tevreden. Het is logisch dat er bepaalde verantwoordingsmechanismen zijn ingebouwd en het format wat moet worden ingevuld is duidelijk en voor de meeste eenvoudig in te vullen. Een tweetal aanbevelingen voor volgende edities zijn ook kenbaar geworden. Als eerste een aanbeveling over de inspiratiebijeenkomsten. Als deze bijeenkomsten op verschillende locaties in de gemeente worden gehouden, kan veel winst worden behaald omdat mensen uit die buurt sneller zullen komen. Een tweede aanbeveling is dat meer aandacht besteed mag worden aan het bereiken van meerdere doelgroepen. Hedendaags zijn de mogelijkheden van ‘Oss Innoveert’ alleen in de lokale kranten en op de website van de gemeente te vinden. De bekendheid van ‘Oss Innoveert’ zal via meerdere communicatiekanalen moeten plaatsvinden om de collectieve zelfredzaamheid aan te wakkeren.

Werkt ‘Oss Innoveert’?

De vraag of ‘Oss Innoveert’ daadwerkelijk bijdraagt aan de collectieve zelfredzaamheid en daarmee een effectief beleidsinstrument is, is op basis van deze studie duidelijk geworden. De gemeente Oss biedt een kans voor haar burgers om een financiële bijdrage te krijgen wanneer een initiatiefnemer een volledig plan uitwerkt die een meerwaarde biedt voor de omgeving. Door middel van de beoordelingscommissie worden initiatieven getoetst op draagvlak, behoefte, duurzaamheid, innovatief en er moet ‘iets’ verbeteren. Pas als aan deze punten voldaan wordt, kan men gebruik maken van de financiële injectie om het initiatief op te starten. Alle respondenten zijn blij met de regeling van ‘Oss Innoveert’. Dit is te verklaren doordat zij een goedgekeurd plan hebben aangeleverd en daarvoor financiering hebben ontvangen. Ook

gaven de respondenten aan dat de initiatieven erg waardevol zijn voor de Osse bevolking omdat het bijdraagt aan dagbesteding, tegengaan van eenzaamheid en andere maatschappelijke thema's. Er kan een kanttekening geplaatst worden doordat slaggers hiermee hun eigen vlees keuren. Het is mens-eigen om positief te kijken naar hun eigen ideeën en werkzaamheden.

Op basis van de resultaten en evaluaties van de gemeente Oss kan er gesteld worden dat er daadwerkelijk betekenisvolle en waardevolle initiatieven zijn gestart voor de Osse samenleving. Echter is het de vraag of de initiatieven blijven bestaan na de eenmalige financiële injectie van de overheid. Er kan een kanttekening geplaatst worden bij de duurzaamheid van de initiatieven. Enkele respondenten gaven te kennen dat het een lastig verhaal wordt om de initiatieven voor een langere periode draaiende te kunnen houden. In de meeste van deze gevallen heeft dat te maken met de financiële en vrijwillige hulp die na de eerste keer verdwijnt. Deze initiatiefnemers blijven afhankelijk van de overheidssteun. Gemeente Oss moet zich afvragen of zij tevreden zijn met de verbetering van de collectieve zelfredzaamheid op korte termijn. Als een initiatief een bepaalde houdbaarheidsdatum heeft, hoe zelfredzaam is het dan nog?

Concluderend kan er gesteld worden dat 'Oss Innoveert' bijdraagt aan de collectieve zelfredzaamheid door de financiële injectie die zij initiatiefnemers bieden. Er ontstaan initiatieven die waardevol zijn voor de samenleving. Met name de laagdrempeligheid van dit beleidsinstrument wordt gewaardeerd. Hiermee worden de korte procedures, directe contacten en snelle beslissingen bedoeld. Echter, doordat meerdere initiatiefnemers moeite hebben met de duurzaamheid van het initiatief moet de gemeente Oss zich afvragen of 'Oss Innoveert' het juiste beleidsinstrument is wat zorgt voor een zelfredzamere samenleving op langere termijn. Dan pas wordt er een samenleving gecreëerd met onafhankelijke burgers!

6 Discussie

6.1 Betekenis voor theorie en praktijk

Sinds Koning Willem Alexander in 2013 de ‘participatiesamenleving’ in het leven heeft geroepen tijdens zijn troonrede, zijn er tal van ontwikkelingen gaande dat burgers vaker de handschoen doen laten oppakken en het zelf moeten regelen. Waar voorheen al snel naar de overheid en gemeente gekeken werd, is nu een ontwikkeling gaande wat genoemd wordt; ‘eigen kracht’ of ‘zelfredzaamheid’. Door deze nieuwe weg zijn gemeenten op zoek naar de beste manier om dit in te vullen en te begeleiden zonder daar de hoofdrol in te spelen. Deze gedachtegang is echter waar de participatiesamenleving omdraait.

Deze studie draagt bij aan de opvatting over de rol van de overheid ten aanzien van het verbeteren van de collectieve zelfredzaamheid. In de bestaande literatuur wordt er een onderscheid gemaakt tussen de stimulerende, faciliterende en coproducerende rol die de overheid kan innemen bij het ondersteunen van burgerinitiatieven (Denters et al., 2013). Daarbij is de voorkeur van de lokale bestuurder/beleidsmedewerkers vaak leidend voor welke manier van ondersteuning er gehanteerd wordt. Dit onderzoek laat zien dat alle drie de varianten gewaardeerd worden door verschillende initiatiefnemers. Dat wil zeggen dat het bevestigd wordt dat alle drie de varianten relevant zijn om in overweging te nemen om te hanteren. Op basis van de onderzoeksresultaten kan er echter nog een vierde variant worden toegevoegd. Deze variant heeft zowel raakvlakken met de stimulerende als de faciliterende rol. Door een respondent betitelt als de juichende rol.

De stimulerende rol werd gekenmerkt door de rode kleur, de faciliterende rol werd gekenmerkt door de blauwe kleur. Om een mooi palet aan kleuren te houden pleit de onderzoeker om voor de juichende rol de groene kleur te hanteren. De kleur groen staat voor een stoplicht dat ‘Go!’ zegt. Hier komt de aanmoediging en het juichen in terug.

Op basis van dit onderzoek kan gesteld worden dat de faciliterende benadering de voorkeur geniet van de betrokken beleidsmedewerkers in gemeente Oss. Deze benadering staat voor afstand bewaren tussen gemeente en burger om zo de burger ruimte te geven een eigen initiatief op te starten en zich verantwoordelijk te voelen voor het succes van zijn/haar initiatief. In de

praktijk blijkt dat iedere initiatiefnemer met een burgerinitiatief een verschillende mening heeft over hoe zij gestuurd of ondersteund willen worden. Dit gegeven sluit volledig aan bij het onderzoek van Pels en Boutellier (2012). Zij stellen dat de gemeente moet openstaan om verschillende typen burgers op een passende manier te benaderen om de collectieve zelfredzaamheid te verhogen. Dit vraagt om differentiatie van beleid om beter aan te sluiten bij de wens van de burger. Om aan de wensen van de burger te kunnen voldoen is maatwerk nodig per burgerinitiatief om de verschillende belangen te kunnen waarborgen. Er zal in een vroeg stadium onderzocht moeten worden welke behoeften de initiatiefnemer heeft. Met deze informatie kan de gemeente een bepaalde vorm van sturing toepassen dat het best bij de persoon past. Dit is in lijn met dit onderzoek omdat uit de empirie blijkt dat er verschillend gedacht wordt over de beste en fijnste vorm van sturing van de overheid. Pels en Boutellier (2012) voegen hier nog aan toe dat deze differentiatie haaks staat op het gelijkheidsbeginsel binnen de overheid. Ook uit dit onderzoek blijkt dat het een grote uitdaging is voor de gemeente om met het maatwerk wat geleverd moet worden, toch een bepaalde vorm van gelijkheid te creëren om niemand voordeel te kunnen geven ten opzichte van een ander. Anderzijds, in de WMO gaat het gelijkheidsbeginsel niet over dat iedere burger dezelfde behandeling krijgt, maar dat op basis van wat iemand kan, een gemeente aanvult wat er nog meer nodig is om de burger zelfredzaam te maken (Movisie, 2014). Daarmee lijkt de opmerking van Pels en Boutellier (2012) in het ongelijke gesteld.

In de literatuur is een instrument bedacht om op structurele wijze te achterhalen welke variant het meest geschikt is voor een burger met een initiatief. Dit instrument heet het ACTIE-instrument (Denters et al, 2013). Om te onderzoeken welke benadering het meest geschikt is per initiatiefnemer is het ACTIE-instrument ontwikkeld. ACTIE staat voor; Animo, Contacten, Toerusting, Inbedding en Empathie. Deze elementen zijn de belangrijkste overwegingen die aan de orde komen bij overheidsmedewerkers om een systematisch verantwoorde keuze te bepalen. Deze wetenschappelijk onderbouwde methode biedt geen concrete antwoorden maar biedt handvaten waarbij timing en maatwerk noodzakelijk is (Lowndes, Pratchett, et al., 2006; Verba, Schlozman, Brady, 1995). De vijf elementen moeten worden gebruikt bij een effectief instrument om collectieve zelfredzaamheid te bevorderen.

Daarnaast heeft dit onderzoek een bijdrage geleverd aan de evaluatie van het beleidsinstrument 'Oss Innoveert'. Voor gemeente Oss is dit waardevol omdat bekend is welk beeld de initiatiefnemers hebben ten aanzien van het proces van 'Oss Innoveert'. Er wordt duidelijk

gemaakt wat de sterke punten zijn, maar ook op welke punten zaken verbeterd kunnen worden. Mocht gemeente Oss door willen gaan met dit beleidsinstrument in deze of in een andere vorm, heeft het een aantal handreikingen gekregen waar het zich op kan focussen om de collectieve zelfredzaamheid te optimaliseren bijvoorbeeld de mogelijkheden die gemeente Oss biedt kenbaar maken bij meerdere doelgroepen in de gemeente en zorgen dat de laagdrempelige sfeer behouden blijft. Tevens waren veel respondenten blij te horen dat er een evaluatieonderzoek plaats vond en er een luisterend oor werd geboden om het beleidsinstrument te verbeteren. Dit heeft gezorgd voor een positief beeld van de gemeente Oss ten opzichte van de initiatiefnemers.

6.2 Theoretische reflectie

Uit onderzoek van Denters et al. (2013) bleek dat er drie varianten zijn om sturing op zelfredzaamheid in te vullen als gemeenteambtenaar/bestuurder. Namelijk stimuleren, faciliteren en coproduceren. De voorkeur van de gemeente welke variant gehanteerd wordt is vaak de variant die de bestuurder persoonlijk het meest geschikt acht. In het geval van dit onderzoek kan gesteld worden dat de faciliterende benadering de voorkeur geniet van de betrokken beleidsmedewerkers. Deze benadering staat voor afstand bewaren tussen gemeente en burger om zo de burger ruimte te geven een eigen initiatief op te starten en zich verantwoordelijk te voelen voor het succes van zijn/haar initiatief. In de praktijk blijkt dat iedere initiatiefnemer met een burgerinitiatief een verschillende mening heeft over hoe zij gestuurd of ondersteund willen worden.

Uit één interview met een respondent blijkt dat er nog een vierde variant aan de drie varianten zoals Denters et al. (2013) hanteert kan worden toegevoegd. Deze benoemt respondent 7 als 'juichen'. Dit is een combinatie van stimuleren en faciliteren. Het stimulerende aspect kenmerkt zich door de aanmoediging en snelle vertrouwen dat een overheid geeft op het moment dat er zich een burger aandient met een initiatief. Het faciliterende aspect zit hem in de afstand tussen overheid en burger doordat de burger het nagenoeg zelf bedenkt en uitvoert. R7 nam het initiatief om een extra variant toe te voegen. Twee andere respondenten (R4 en R8) ondersteunen de mening van R7 om nog een vierde variant toe te voegen die raakvlakken heeft met zowel de stimulerende als de faciliterend rol.

6.3 Methodologische reflectie

Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van een inductieve methode waarbij enerzijds is gekeken naar de meest effectieve manier van sturing voor collectieve zelfredzaamheid. Anderzijds is er aandacht geweest voor het beleidsinstrument ‘Oss Innoveert’ en de daarbij behorende ervaringen van de initiatiefnemers. De inductieve methode volstaat in dit onderzoek omdat er in deze context nog weinig theorie bekend is. Door middel van de inductieve methode van dataverzameling heeft dit onderzoek bijgedragen aan de theorievorming omtrent dit vraagstuk.

Dit onderzoek heeft resultaten vergaard uit de open interviews met alle initiatiefnemers van burgerinitiatieven die gehonoreerd zijn bij ‘Oss Innoveert’. Van de in totaal 13 initiatieven hebben er 11 burgers gehoor gegeven aan de uitnodiging voor het interview. Doordat alleen burgers zijn meegenomen in het onderzoek bestaat uit risico dat sommige deelnemers weinig kennis over dit onderwerp dan gewenst hebben en daardoor zijn er minder relevante resultaten te halen uit deze gesprekken. Dit is een gegeven waar de gemeente ook rekening mee dient te houden bij ‘Oss Innoveert’. Daarom zijn de respondenten voor dit onderzoek representatief voor de doelgroep van het beleidsinstrument. Doordat de initiatiefnemers zijn gebruikt voor het beantwoorden van de hoofdvraag bestaat het risico dat de initiatiefnemers hun eigen initiatief sneller positief zullen ervaren dan wanneer het idee of uitvoering van iemand anders komt. Het ‘slager keurt zijn eigen vlees’ principe. Doordat er tijdens de interviews doorgevraagd is naar de resultaten en ervaringen van de deelnemers is er gepoogd om een compleet beeld te krijgen over het initiatief en de opbrengsten daarvan.

De respondenten zijn allen op dezelfde wijze benaderd om deel te nemen aan het onderzoek. Door een databestand binnen de gemeente zijn de contactgegevens verkregen en is er in eerste instantie een mail verzonden met een verzoek tot een interview. Deze staat weergegeven in bijlage B . Bij burgers die geen gehoor gaven aan de email is telefonisch contact opgenomen en alsnog het verzoek ingediend. Het was van belang dat er tijdens de uitnodiging van het interview weinig bekend is gemaakt over de inhoud, om nog geen richting te geven aan het interview. Het voordeel hiervan is dat een onbevangen en pure reactie wordt verkregen. Dit is tegelijkertijd ook een nadeel omdat de kans bestaat dat de geïnterviewde geen kans heeft gehad om een volledig en goeddoordacht antwoord te formuleren. Echter wegen de oprechtheid en pure antwoorden zwaarder om een waardevol inductief onderzoek te houden.

Een beperking van het onderzoek is dat er 11 respondenten zijn gebruikt voor de beantwoording van de hoofdvraag. In eerste instantie lijkt dit aantal laag. Van de in totaal 13 respondenten die binnen de voorwaarden vallen om mee te worden genomen in het onderzoek zijn er twee door persoonlijke redenen afgehaakt. Het betekent dat er 85% van de potentiële respondenten hebben deelgenomen. Dit percentage is aanvaardbaar om uitspraken te doen over de manier van sturing van de burgerinitiatieven en een beeld te krijgen van 'Oss Innoveert'.

Een andere beperking is dat er geen test-interview is afgenomen en de onderzoeker na het schrijven en ontwikkelen van het interviewprotocol meteen aan de slag is gegaan met de eerste respondent. Met een testinterview kunnen er mogelijk wat hiaten uit het interview worden gehaald of de volgorde van de onderwerpen kunnen worden aangepast. Nu is dat gebeurd tijdens de interviews zelf. Deze beperking kan weerlegd worden doordat het een inductief onderzoek is waar de onderzoeker erg afhankelijk is van de input van de respondent. Daardoor is het lastig om een eenduidige volgorde aan te houden waarbij dezelfde vragen aan bod komen. Een inductief onderzoek vergt improvisatievermogen om juist in te spelen op de gedane uitspraken. Dit wijst naar een ander reflectiepunt van aandacht. Doordat één persoon alle interviews heeft uitgevoerd zijn de resultaten afhankelijk van het juist en gericht doorvragen bij bepaalde onderwerpen. Bij andere interviewers zou dit mogelijk anders zijn ingevuld en misschien wel tot andere resultaten hebben kunnen leiden. Het feit dat maar één persoon deze studie heeft geschreven en uitgevoerd kan leiden tot een beperking. Echter, de consistentie wordt hierbij wel gewaarborgd. Daarnaast is er door de onderzoeker meerdere malen contact gelegd met enkele professionals om te de betrouwbaarheid en validiteit te verhogen.

Tot slot is er één respondent naast initiatiefnemer, ook werkzaam bij de gemeente Oss. Hij heeft vanuit beide perspectieven antwoorden kunnen geven op de vragen. Dit kan mogelijk negatieve effecten hebben op de resultaten die persoon weet wat er intern bij gemeente Oss speelt en daardoor daarnaartoe kan praten. Echter is er aan de start van het interview duidelijk vermeld dat het interview wordt gehouden op basis van zijn initiatief. Daarbij is ook gezegd dat de antwoorden worden verwacht met de pet op van de initiatiefnemer. Een bijkomend voordeel van deze dubbelrol is dat deze persoon meer ervaring heeft en daardoor zijn eigen mening en visie hierop sterk is.

6.4 Suggesties voor vervolgonderzoek

Deze studie biedt tal van handvaten die gebruikt kunnen worden als start voor een vervolgonderzoek. Vanwege de afkadering van dit onderzoek is er geen ruimte geweest om de suggesties voor het vervolgonderzoek in dit onderzoek al mee te nemen. Daarnaast zijn er tijdens de conclusie pas enkele onderwerpen duidelijk geworden die verder onderzocht kunnen worden. In deze paragraaf worden een aantal suggesties gepresenteerd.

Dit onderzoek heeft duidelijk gemaakt dat de initiatiefnemers merken dat er maar een beperkte groep burgers worden bereikt met de mogelijkheden die ‘Oss Innoveert’ biedt. Reeds vindt de promotie voornamelijk plaats via de lokale krant Regio Oss en de website van de gemeente Oss. Daarbij zijn er een aantal initiatiefnemers die het via-via hebben gehoord. De respondenten zagen een grote kans voor de beleidsmedewerkers om de collectieve zelfredzaamheid te laten groeien door meer burgers van de mogelijkheden te laten horen. Daardoor is het raadzaam voor gemeente Oss om een onderzoek te doen naar de mogelijkheden in de marketing omtrent ‘Oss Innoveert’. Het bereiken van alle type burgers is daarbij een belangrijk doel om mee te nemen. Mogelijk kan dit onderzoek groter worden getrokken en niet specifiek gericht op ‘Oss Innoveert’ maar over alle beleidsinstrumenten die collectieve zelfredzaamheid bevorderen als doel heeft. Het kennis nemen ervan is één, vervolgens kan er worden onderzocht hoe mensen sneller tot actie komen en met ideeën komen of plannen indienen.

Binnen dit onderzoek is er een belangrijke factor kenbaar geworden dat te maken heeft met de effectiviteit van de bevordering van collectieve zelfredzaamheid. Eén belangrijke factor is de samenwerking met professionele organisaties en mede-initiatieven. Respondenten gaven te kennen dat het lastig is om samen te werken omdat initiatiefnemers erg zijn gesteld op hun idee en daar weinig aan willen veranderen. Ze houden vast aan hun plannen en als er tijdens een samenwerking een lichte verandering wordt gevraagd, geven ze hier vaak geen gehoor aan. Het is interessant om te onderzoeken hoe het gevoel van de initiatiefnemer van ‘eigen toko’ weg te kunnen nemen om meer in te kunnen zetten op samenwerking. Deze studie kan gecombineerd worden met welke variant sturing het meest geschikt is om te zorgen dat de initiatiefnemers open staan voor samenwerking.

Een andere suggestie voor een vervolgonderzoek heeft te maken met de extra variant sturing die in dit onderzoek naar voren is gekomen. De groene variant, oftewel de juichende variant die kan worden toegevoegd aan de stimulerende, faciliterende en coproducerende rol. In de

discussie wordt duidelijk dat er bestaande literatuur is over hoe een gemeente op structurele wijze kan achterhalen welke variant de initiatiefnemer het meest waardeert om gestuurd te worden door de lokale overheid. Het zogenoemde ACTIE-instrument (Denters et al., 2013) is ontwikkeld om te achterhalen welke van de drie varianten het meest geschikt is. Nu er bekend is er een vierde variant aan toe te voegen is het van belang om te kijken of het ACTIE-instrument nog steeds het juiste middel is om te weten welke variant het meest geschikt is. Met andere woorden is het belangrijk om te achterhalen hoe de sturingsrol juichen zich verhoudt in het ACTIE-model.

7 Literatuurlijst

Bakker P. en Gemmeke M. (2013, z.d.). Pedagogische civil society begint met een goed gesprek, Verslag 'Pedagogische civil society: de gemeente aan zet', Geraadpleegd op 25 april 2018, van: [.http://www.nji.nl/eCache/DEF/1/46/583.html](http://www.nji.nl/eCache/DEF/1/46/583.html)

Baraka, H. El (2016). *Collectieve zelfredzaamheid, wanneer burgers samen redzaam worden (Masterscriptie)*. Geraadpleegd van <https://thesis.eur.nl/.../Masterthesis-Collectieve-zelfredzaamheid-definitief-Hanane-el-Baraka-.pdf>

Beltman (2013, 11 april). Wat is een burgerinitiatief? Ontwikkelingen en succesfactoren. Geraadpleegd op 17 april 2018, van <http://www.zorgcooperatie.nl/doc/img/Presentatie%20Henk%20Beltman%20Zorgconferentie%20Hoogeloon%2011%20april%202013.pdf>

Binnema, H. (2014). Minder overheid en meer samenleving. *Bestuurskunde*, 23 (3), 47-55

Boer, N., de & Lans, J. van der (2011). *Burgerkracht: De toekomst van het sociaal werk in Nederland*. Den Haag, Nederland: RMO.

Boer, N. de, & Lans, J. van der (2013). *Sociaal doe-het-zelven. De idealen en de politieke praktijk*. Amsterdam, Nederland: Uitgeverij Atlas Contact

Boer, N. de, & Lans, J. van der (2014). *DEcentraal: de stad als sociaal laboratorium*. Amsterdam, Nederland: Uitgeverij Atlas Contact.

Boeijs, H. (2008). *Analyseren in kwalitatief onderzoek. Denken en doen*. Utrecht, Nederland: Boom Onderwijs.

Bogt, H. J. Ter (2005). Toekomstige managementveranderingen in gemeenten en provincies. *Overheidsmanagement*, 18(12), 314-317

Boot, J. & Knapen, M. (2005). *De Nederlandse gezondheidszorg*. Houten, Nederland: Bohn Stafleu van Loghum

Boutellier H. en Steden van R. (2010, 30 september) Versnipperde regie bij lokale veiligheid. Geraadpleegd op 4 april 2018, van www.socialevraagstukken.nl

Bredewold, F., Duyvendak, J.W., Kampen, T., Tonkens, E., Verplanke, L. (2018). *De verhuizing van de verzorgingsstaat*. Amsterdam, Nederland: Uitgeverij Van Genneep B.V.

Breedveld, W. (2016, 27 augustus). Individuele zelfredzaamheid bestaat niet, mensen hebben elkaar nodig. Geraadpleegd op 10 mei 2018, van <https://www.trouw.nl/cultuur/individuele-zelfredzaamheid-bestaat-niet-mensen-hebben-elkaar-nodig~a6a91dd3/>

Brink, C. (2013). *Zelfregie, eigen kracht, zelfredzaamheid en eigen verantwoordelijkheid, de begrippen ontward*. Geraadpleegd van <https://www.movisie.nl/publicatie/zelfregie-eigen-kracht-zelfredzaamheid-eigen-verantwoordelijkheid-begrippen-ontward>

Bryman, A. (2008). *Social research methods*. Oxford, Verenigd Koninkrijk: Oxford University Press.

Burg, K. Van den (2014, 23 juni). 'Zonder verschillen is transitie niet geslaagd'. Geraadpleegd op 9 april 2018, van <https://www.skipr.nl/actueel/id18790-zonder-verschillen-is-transitie-niet-geslaagd.html>

Buuren, A. van & Edelenbos, J. (2008). Kennis en kunde voor participatie: Dilemma's voor legitimiteit in de participatiemaatschappij. *Burger in uitvoering*, 184-212.

Crocker, J., Potapchuck, W., Schechter, W., (1998). *Systems reform and local government: Improving outcomes for children, families and neighborhoods*. Program for Community Problem Solving, Washington, DC.

Davelaar, M.F. & Veldboer, L. (2008). *Goud in de buurt. Over de rol van professionals in capaci-teitsgerichte buurtontwikkeling*. Utrecht, Nederland: Verwey-Jonker Instituut

Diekstra, R.F.W. (2004). *Stadsetiquette: over waarden, normen en collectieve zelfredzaamheid van burgers*. In: Beer, de P.T. & Schuyt, C.J.M. (red.). *Bijdragen aan waarden en normen*. Amsterdam, Nederland: Amsterdam University Press

Dijk, K. (2015, 7 september). Hoe burgerinitiatieven succesvol zijn. Geraadpleegd op 17 april, van <https://ruimtevolk.nl/2015/09/07/hoe-burgerinitiatieven-succesvol-zijn/>

Elzen, J. Van den (2016). B&W advies bijlage voorstel 'Oss Innoveert' 2016. Oss.

Engbersen, R. & Rensen, P. (2014). *Help mij het zelf te doen. Een pleidooi voor methodisch werken aan actief burgerschap*. Geraadpleegd van <https://www.movisie.nl/sites/movisie.nl/files/publication-attachment/Essay-Help-mij-het-zelf-te-doen%20%5BMOV-5119989-1.0%5D.pdf>

Essafi, (2013). *Eigen verantwoordelijkheid in relatie tot decentraliseren en nationaliseren, Binnenlands Bestuur*, Geraadpleegd van <http://www.binnenlandsbestuur.nl/sociaal/partners/bmc/eigen-verantwoordelijkheid-in-relatie-tot.8855263.lynkx>

Fasseart, T., Lauriks, S., Weerd, S. van de, Wit, M. de, Buster, M. (2013). Ontwikkeling en betrouwbaarheid van de Zelfredzaamheid-Matrix. *TSG*, 91(3), 169-177

Frieling, M. A. (2008). *Een goede buur: 'Joint production' als motor voor actief burgerschap in de buurt*. Groningen, Nederland: Rijksuniversiteit Groningen

Graaf, van der P., Nieborg, S., Oudenampsen, D. & Wentink, M. (2006). *Eindevaluatie. Onze buurt aan zet. Een thematische vergelijking van tien steden*. Utrecht, Nederland: Verweij-Jonker Instituut.

Gremmen, M.H. (2016). *Vitaliteit van buurten en maatschappelijke veerkracht. Mogelijkheden en beperkingen van een vitale lokale samenleving*. Den Haag, Nederland: VNG-KNG.

Heijden, J. van der, Mark, L. van der, Meiresonne, A. & Zuylen, J. van (2007). *Help, een burgerinitiatief!*. Den Haag: InAxis. Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Heijden, J. van der, Dam, R. van, Noortwijk, R. van, Salverda, I. & Zanten, I. van (2011). Experimenteren met burgerinitiatieven. Geraadpleegd op 17 april 2018, van <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/brochures/2011/08/29/experimenteren-metburgerinitiatief>

Helderman, J. K. (2016). *De Effecten van Stelsels: Een drieluik over stelselhervormingen en transities in de Nederlandse gezondheidszorg*. Geraadpleegd van <https://repository.ubn.ru.nl/bitstream/handle/2066/158611/158611pre.pdf?sequence=1>

Hendrixen, J. (2016). *Actief bij actief burgerschap (Masterthesis)*. Geraadpleegd van <https://theses.ubn.ru.nl/bitstream/handle/123456789>

Hilhorst, P. & Lans, J. van der (2014). Ik heb niemand, ik zie niemand, niemand kan me helpen. Eigen Kracht ontkracht. *De Groene Amsterdammer*, 138(41).

Houben, M. (2002). *Levensloopbeleid. Interactief levensloopbeleid ontwerpen in de tweede levenshelft*. Maarssen, Nederland: Elsevier.

Houwelingen, van P., Boele, A., Dekker, P. (2014). *Burgermacht op eigen kracht. Een brede verkenning van ontwikkelingen in burgerparticipatie*. Den Haag, Nederland: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Hurenkamp, M. en Tonkens, E. (2011). *De onbeholpen samenleving*. Amsterdam, Nederland: AUP

Hurenkamp, M., Tonkens, E. & Duyvendak, J.W. (2006) *Wat burgers bezielt. Een onderzoek naar burgerinitiatieven*. Amsterdam, Nederland: Universiteit van Amsterdam/NICIS Kenniscentrum Grote Steden.

Jansen, M. (2012). *Hoe kunnen gemeenten de zelfredzaamheid van burgers bevorderen?* Geraadpleegd van <https://hetccv.nl/onderwerpen/burgerparticipatie-en-veiligheid/documenten/hoe-kunnen-gemeenten-de-zelfredzaamheid-van-burgers-bevorderen/>

Karré, P. M. (2017). Drie misverstanden over sociale innovatie. *Journal of Social Intervention: Theory and Practise*, 26 (2)

Komter, A.E. (2004). *Zorgen voor morgen: Over hedendaagse solidariteit en wederkerigheid*. Assen, Nederland: Koninklijke Van Gorcum.

Koster, Y. de, (2014, 3 december) Sleutelrol gemeenten bij transformatie sociaal domein. Geraadpleegd op 12 mei 2018, van <https://www.binnenlandsbestuur.nl/sociaal/nieuws/sleutelrol-gemeenten-bij-transformatie-sociaal.9454578.lynkx>

Kremers, M. (2017). Oss innoveert legt verbindingen die de gemeente zelf nooit zou bedenken: Een groot draagvlak. *Vakblad Sociaal Werk*, 6, 30-31

Lunenburg, I. (2014, 24 april). Nieuwe Wmo geeft gemeenten meer verantwoordelijkheid. Geraadpleegd op 18 april 2018, van <https://www.uitvoeringwmo2015.nl/2014/04/24/nieuwe-wmo-geeft-gemeenten-meer-verantwoordelijkheid/>

Maso, I. & Smalling, A. (1998). *Kwalitatief onderzoek: praktijk en theorie*. Amsterdam, Nederland: Boom.

Mateman H. (2013, 15 maart). Transformatie Jeugdzorg: voorwaarden voor verandering. Geraadpleegd op 25 april 2018, van <http://www.movisie.nl/artikel/transformatie-jeugdzorg-voorwaarden-verandering>.

Blom, R., Bosdriesz, G., Heijden, J. van der, Zuylen, J. van, Schamp, K. (2010). *Help een burgerinitiatief! De faciliterende ambtenaar: werkboek met informatie, suggesties en tips voor gemeenteambtenaren die te maken hebben met initiatieven van burgers*. Geraadpleegd van https://pure.uva.nl/ws/files/1380596/106706_Werkboek_Help_een_burgerinitiatief.pdf

Moor, T. De (2012, 21 november). Burgerschap 2.0 kan gelijkheid wél bevorderen. Sociale vraagstukken. Geraadpleegd op 17 april 2018, van <https://www.socialevraagstukken.nl/burgerschap-2-0-kan-gelijkheid-wel-bevorderen/>

Movisie. (2014, 11 maart). Wmo 2015: wat is er veranderd? Geraadpleegd op 1 oktober 2018, van <https://www.movisie.nl/artikel/wmo-2015-wat-er-veranderd>

Ooijen, D. Van, en Vliegenthart, A. (2010). Grote steden kiezen voor herbezinning, innovatie, duurzaamheid en participatie. Analyse en duiding van de collegeakkoorden 2010-2014. Nicis institute, Den Haag

Ostrom, E. (1996). Crossing the great divide: coproduction, synergy, and development. *World development*, 24(6), 1073-1087

Ostrom, E. (2000). 'Crowding out Citizenship', *Scandinavian Political Studies*, 23 (1), 3–16

Oude Vrielink, M.J. & Verhoeven, I. (2011). 'Burgerinitiatieven en de bescheiden overheid', *Beleid en Maatschappij*, 38 (4), 377-387

Oude Vrielink, M. J., & Wijdeven, T. M. F. van de (2011). 'Ondersteuning in vieren. Zichtlijnen in het faciliteren van burgerinitiatieven in de buurt'. *Beleid en maatschappij*, 38(4), 438-455

Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (RMO) (2014). *Leren innoveren in het sociale domein*. Den Haag, Nederland: RMO

Rijksoverheid (2013). Troonrede. Geraadpleegd van www.rijksoverheid.nl/documenten/toespraken/2013/09/17/troonrede-2013

Rijksoverheid (2017, z.d.). Burgerschap. Geraadpleegd op 17 april 2018, van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/burgerschap/inhoud/burgerparticipatie>

RMO (2014). *De verleiding weerstaan. Grenzen aan beïnvloeding van gedrag door de overheid*. Amsterdam/ Den Haag, Nederland: Amsterdam University Press/ Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling

Rotmans, J. (2012). *In het oog van de orkaan: Nederland in transitie*. Boxtel, Nederland: Aeneas, uitgeverij van vakinformatie bv.

Masterthesis Bestuurskunde M.R.M. Dollevoet

Sampson, R.J., Raudenbush, S.W. & Earls, F. (1997). Neighbourhoods and violent crime. A multilevel study of collective efficacy. *Science*, 277, 918-924.

Schinkel, W. & Van Houdt, F. (2010). Besturen door vrijheid. *Bestuurskunde*, 2010(2), 12-21

Sorensen, E., Torfing, J. (2009). 'Making Governance Networks Effective and Democratic Through Metagovernance', *Public Administration*, 87(2), 234-358

Steen, van der M., Twist, M. van, Chin-A-Fat, N. & Kwakkelstein, T. (2013). *Pop-up publieke waarde*. Den Haag, Nederland: Nederlandse School voor Openbaar Bestuur.

Stokkom, B. van & Toenders, N. (2010). *De sociale cohesie voorbij. Actieve burgers in achterstandswijken*. Amsterdam, Nederland: University Press.

Thiel, S. van (2010). *Bestuurskundig onderzoek: Een methodologische inleiding*. Bussum, Nederland: Uitgeverij Coutinho

TK 2005-2006, 30 131, nr. 65, toelichting op het amendement dat heeft geleid tot invoering van de compensatieplicht in de Wmo.

Tonkens, E. (2006). De bal bij de burger. Burgerschap en publieke moraal in een pluriforme, dynamische samenleving. Rede bij de aanvaarding van het ambt van bijzonder hoogleraar Actief Burgerschap. Universiteit van Amsterdam. Amsterdam.

Tonkens, E. (2009). *Tussen onderschatten en overvragen. Actief burgerschap en activerende organisaties in de wijk*. Amsterdam, Nederland: sun Transity.

Tonkens, E., & Duyvendak, J. W. (2015, 17 januari). Graag meer empirische en minder eufore kijk op burgerinitiatieven. Geraadpleegd op 24 april 2018, van <http://www.socialevraagstukken.nl/grag-meer-empirische-en-minder-eufore-kijk-op-burgerinitiatieven/>

Veld, R. in 't (1989). *De verguisde staat*. Den Haag, Nederland: VUGA

Masterthesis Bestuurskunde M.R.M. Dollevoet

Verhoeven, I., Ham M. (2010). *Brave burgers gezocht. De grenzen van de activerende overheid*. Amsterdam, Nederland: Van Genneep

Verhoeven, I. (2015, 24 januari). Tijd voor actie! Vijf ijkpunten voor overheidsparticipatie. Geraadpleegd op 5 maart 2018, van <http://www.socialevraagstukken.nl/tijd-voor-actie-vijf-ijkpunten-voor-overheidsparticipatie/>

Verhoeven, I. & Tonkens, E. (2013). Talking Active Citizenship: Framing Welfare State Reform in England and the Netherlands. *Social Policy and Society*, 12(3), 415-426

Vereniging voor Nederlandse Gemeenten (VNG) (2015, september). Factsheet Algemene voorziening in de Wmo 2015. Geraadpleegd op 18 april 2018, van https://vng.nl/files/vng/publicaties/2015/20150831_factsheet_algemene_voorziening_in_de_wmo.pdf

Vreugdenhil – Jager, M. (2015). “Zo hoort het”, *sociale regels in een samenleving in transitie*. Zwolle, Nederland: KSRepro

Walraven G. (2011) Hoe verder na de pedagogische civil society? In: Jumelet H. en Wenink J. (2012) *Zorg voor onszelf? Eigen Kracht van jeugdigen, opvoeders en omgeving. Grenzen en mogelijkheden voor beleid en praktijk*. Amsterdam, Nederland: Uitgeverij SWP

Warner, M. (2001). Building social capital: The role of local government. *The Journal of SocioEconomics*, 30(2), 187-192

Wester, F. & Peters, V. (2004). *Kwalitatieve analyse: uitgangspunten en procedures*. Bussum, Nederland: Coutinho.

Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) (2017). Weten is nog geen doen: een realistisch perspectief op redzaamheid. Den Haag, Nederland: WRR

Winter de M. (2012) Van Opvoedingskamp naar opvoedingskracht, in: Jumelet H. en Wenink J. (2012) *Zorg voor onszelf? Eigen Kracht van jeugdigen, opvoeders en omgeving. Grenzen en mogelijkheden voor beleid en praktijk*. Amsterdam. Nederland: Uitgeverij SWP

8 Bijlagen

Bijlage A: Interviewprotocol

Opening

- Voorstellen
- Inleiding onderzoek
 - o Een onderzoek naar de effectiviteit van ‘Oss Innoveert’. Hierin gaat het over met welke factoren de overheid rekening dient te houden om de burger te sturen. ‘Oss Innoveert’ is een beleidsinstrument dat in gemeente Oss gebruikt wordt. Is dit het juiste of kan die nog beter?
- Mededelen dat er vertrouwelijk en anoniem wordt omgegaan met de data
- Toestemming vragen voor opname
- Mededelen dat het interview +/- 45 min tot 60 min duurt.

‘Oss Innoveert’

1. In welke hoedanigheid bent u betrokken bij ‘Oss Innoveert’?

Initiatiefnemers

- a. Wat was het oorspronkelijke idee van het initiatief?
 - b. Wat was de motivatie hiervan?
 - c. Wat verbetert er in jouw ogen door dit initiatief?
2. Wat is volgens u het doel van ‘Oss Innoveert’? Waarom?
 3. In hoeverre heeft u dat doel kunnen bereiken?
 - a. In hoeverre heeft ‘Oss Innoveert’ aan het bereiken van het doel bijgedragen?
 4. Wat zijn sterke punten van ‘Oss Innoveert’?

Zelfredzaamheid

5. De overheid zet meer in op zelfredzaamheid, kunt u uitleggen wat zelfredzaamheid betekent.
6. Hoe ziet u zelfredzaamheid, als iets individueels of iets collectiefs, en waarom?

(Definitie ZRM: Een burger die zelfredzaam is, kan door zijn of haar netwerk meer dingen zelf regelen zodat de overheid een kleinere rol krijg. Zelfredzaamheid wordt gedefinieerd als het in staat zijn om de noodzakelijke algemene levensverrichtingen uit te voeren middels initiatieven vanuit medeburgers’.)

7. Hoe ziet u de rol van de overheid ten aanzien van zelfredzaamheid?
8. Denkt u dat het instrument ‘Oss Innoveert’ zorgt voor een betere zelfredzaamheid, waarom?

Factoren

9. Met welke factoren dient een gemeente rekening te houden bij stimulering van zelfredzaamheid?
10. Hoe zou de gemeente Oss burgerinitiatieven moeten ondersteunen?
11. In de literatuur staan drie soorten varianten van ondersteuning op burgerinitiatieven beschreven namelijk Rood (Actief): stimulerend, Blauw (Passief): faciliterend en Wit (Pro-actief)coproducerend.

Welke variant lijkt u het meest geschikt om de zelfredzaamheid te verhogen en waarom?

*(Factoren die niet ter sprake komen staan hieronder vermeldt> Wat vindt u van *Factor 1* en waarom? De Dikgedrukte factoren bespreken indien niet genoemd door de respondent.)*

Rood:

- a. **Actieve rol in het bevorderen en realiseren van initiatieven van bewoners**
- b. Regisseursrol
- c. Vraaggericht
- d. **Platform bieden voor samenwerken**

Blauw:

- e. Ondersteuning bieden (faciliteren)
- f. **Geld, erkenning en kennis bieden**
- g. **Burgers nemen beslissingen**
- h. Overheid op afstand

Wit:

- i. **Burger als medeondernemer/partner**
- j. Gemeente gebruikt eigen belang

Algemeen:

- k. Vangnet bieden
- l. **Vertrouwen voelen**
- m. Manier van verantwoording
- n. **Ambtenaar als verbinder**

12. Welke belemmeringen zouden volgens u kunnen optreden bij een overheid die de burger zelfredzamer wil maken?
13. Samenvatten gesprek + heeft u nog (praktische) tips voor 'Oss Innoveert'?

Bijlage B: Email voor interview verzoek

Geachte Heer/Mevrouw..,

Mijn naam is Marijn Dollevoet. Voor mijn opleiding Bestuurskunde aan de Radboud Universiteit te Nijmegen ben ik bezig met mijn afstudeerscriptie bij de gemeente Oss. Via collega's van 'Oss Innoveert' heb ik uw contactgegevens verkregen.

In mijn afstudeerscriptie doe ik onderzoek naar de effectiviteit van 'Oss Innoveert'. U bent betrokken geweest bij een initiatief die bij 'Oss Innoveert' is terecht gekomen.

Door u betrokkenheid ben ik geïnteresseerd in uw mening en visie omtrent dit beleidsinstrument.

Het uiteindelijke doel is om te achterhalen of 'Oss Innoveert' zijn doel behaald en of dit eventueel anders kan ingevuld worden om een nog beter resultaat te halen.

Graag hoor ik of u mee wilt werken aan mijn onderzoek en of ik samen met u een afspraak kan maken om het interview af te nemen (dit gaat ongeveer één uurtje duren).

De periode dat ik graag interviews wil afnemen is van Maandag 25 juni tot en met Vrijdag 20 juli. De locatie kan altijd in overleg bepaald worden.

Mocht ik geen reactie krijgen via de mail, zal ik volgende week telefonisch contact met u opnemen.

Met vriendelijke groet,

Marijn Dollevoet

Stagiair

*Tevens ben ik telefonisch bereikbaar via: 06-21808790.